

Asya Studies

Akademik Sosyal Araştırmalar / Academic Social Studies
Year: 8, Number: 30, p. 41-66, Winter 2024

Eğitimde Okuryazarlık Becerileri* *Literacy Skills in Education*

ISSN: 2602-2877 / E-ISSN: 2602-263X

Araştırma Makalesi
Research Article

Makale Geliş Tarihi
Article Arrival Date
28/10/2024

Makale Kabul Tarihi
Article Accepted Date
09/12/2024

Makale Yayım Tarihi
Article Publication Date
29/12/2024

Asya Studies

Gürkan Mengüloğul
Bilim Uzmanı

mengulogulgurkan@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9508-3771

Doç. Dr. Bünyamin Sarıkaya
Muş Alparslan Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
b.sarikaya@alparslan.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8393-7127

*Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında yazmış olduğu yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Öz

Okuma ve yazma kavramlarının/becerilerinin çok ötesine geçen okuryazarlık kavramı/becerisi gün geçtikçe alan yazımında daha fazla ele alınmaya ve detaylıca işlenmeye başlanmıştır. Kavramın tanımı, türleri ve kullanım alanları araştırmacılar tarafından farklı şekillerde ele alınmaktadır. İlk zamanlarda okuma ve yazma kavramlarıyla bütünleştirilen ve ilişkilendirilen kavram artık bu kullanımın veya ilişkinin çok ötesinde bir anlam kazanmıştır. Çünkü okuryazarlık; ele alındığı zamana, işlendiği dile ve coğrafyaya göre farklılık gösteren karmaşık ve dinamik bir olgu olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda günümüzde okuryazarlık kavramı “bilinç”, “bilinçli olma”, “bilme” ve “eleştirel düşünebilme” halini almıştır. Okuryazarlık kavramı artık bir beceri olarak kabul edilmekte ve bu becerinin önemini anlamının ötesinde, her bireyin bu beceriyi kazanması, benimsemesi ve geliştirmesi beklenmektedir. Birçok disiplin veya alanla ilişkilendirilen okuryazarlığın detaylıca ele alındığı alanlardan biri de eğitimidir. Bu kavram eğitim gibi bir süreç, temel bir gereklilik ve beceri olarak görölmektedir. Tıpkı eğitim gibi yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bu bağlamda çalışmada okuryazarlık kavramının tanımlarına, önemine, tarihsel gelişimine değinilmiştir. Bunun yanı sıra akademik okuryazarlık, bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, eleştirel okuryazarlık, görsel okuryazarlık, kültür okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı gibi okuryazarlık türleri de detaylı bir şekilde verilmiştir. Aynı zamanda bu okuryazarlık türlerinin eğitimdeki yeri, önemi ve işlevleri de alan yazımı ışığında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okuryazarlık, Beceri, Eğitim

Abstract

The concept/skill of literacy, which goes far beyond the concepts/skills of reading and writing, has begun to be discussed and analyzed in detail in the literature day by day. The definition, types and usage areas of the concept are handled in different ways by researchers. The concept, which was initially integrated and associated with the concepts of reading and writing, has now gained a meaning far beyond this use or relationship. Because literacy comes to the fore as a complex and dynamic phenomenon that differs according to the time, language and geography in which it is handled. In this context, the concept of literacy has become ‘consciousness’, ‘being conscious’, ‘knowing’ and ‘critical thinking’. The concept of literacy is now recognized as a skill and beyond understanding the importance of this skill, each individual is expected to acquire, adopt and develop this skill. One of the fields where literacy, which is associated with many disciplines or fields, is discussed in detail is education. This concept is seen as a process, a basic necessity and a skill like education. Just like education, it is a lifelong process. In this context, the definitions, importance and historical development of the concept of literacy were mentioned in the study. In addition, literacy types such as academic literacy, information literacy, digital literacy, critical literacy, visual literacy, cultural literacy and media literacy are given in detail. At the same time, the place, importance and functions of these literacy types in education are also discussed in the light of the literature.

Keywords: Literacy, Skills, Education

Atf Bilgisi / Citation Information

Mengüloğul, G., & Sarıkaya, B. (2024). Eğitimde okuryazarlık becerileri. *Asya Studies*, 8(30), 41-66.
<https://doi.org/10.31455/asya.1574908>

GİRİŞ

Okuryazarlık Kavramı

Bireyin hayat boyu yaşantısı sonucunda davranışlarında meydana gelen değişikliklerin tamamına eğitim süreci denilebilir. Eğitim sürecinin önemli faktörlerinden biri de okuma-yazmadır. Bu faktöre bağlı olarak okuryazarlık becerilerinin geliştiği ve çeşitlendiği söylenebilir. Okuryazarlık kavramı; bireyin farklı problemleri tanımlayarak, yeni bilgiler elde etmesi, elde ettiği bu bilgileri bilimsel gerçekler ile sunması ve sebep sonuç ilişkisini ortaya koyabilecek bir beceriye sahip olması olarak ifade edilmektedir (Tuna ve Ulu, 2016). Okuryazarlık kavramı, günümüzde önemi her geçen gün artan ve öğrenme-öğretme sürecinde daha fazla ön plana çıkan bir kavram olarak görülmektedir.

Okuryazarlık, Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük'te "okuryazar olma durumu" şeklinde ifade edilmiştir. UNESCO, 1950'de okuryazarlıkla ilgili ilk kez uluslararası düzeyde bilinen bir tanım ortaya koymuş ve okuryazarlığı yaşadığımız günlük hayatla ilgili basit bir cümleyi okuyup yazabilmek ve bunu anlayabilmek olarak açıklamıştır (Güneş, 2000). Yine aynı kuruluş 1962 yılında düzenlediği toplantıda okuryazarlığı, bireyin hem kendisinin hem de yaşadığı toplumun ilerlemesine katkı sunabilecek düzeyde okuma yazma, hesap yapma ve toplumun içindeki rollerini aktif olarak yerine getirebilmek için gerekliliği olan bilgileri ve becerileri kazanması olarak tanımlamıştır (Güneş, 2019). OECD'ye (2000: 5) göre belirli bir beceri ve davranış şekli olarak bireyin basılı bilgileri sezmesi, günlük etkinliklerinde bilgisini ve gizliliğini geliştirerek gayesini gerçekleştirmesi yeteneğidir. Cameron (2008: 124) okuryazarlık için değişik iletilerle yüklü, farklı metinleri okuyup veya yazma edimi olarak tanımlamıştır. Avcı (2021: 41) ise okuryazarlığın fonksiyonel ve beceri eksenli bir anlam olduğunu ifade etmiştir. Çağdaş toplumların bir gereksinimi olarak görülen okuryazarlık, daha önceden belirlenen standartlara göre bir yeterlilik seviyesinde öğretilen, ölçülebilen ve ölçüldükten sonra test edilebilirliği olan bilişsel teknik beceriler bütünüdür (Edwards, Ivanic ve Mannion, 2009: 485).Ulusal Okuryazarlık Enstitüsü okuryazarlık kavramını; dört dil becerisi (konuşma, okuma, yazma ve dinleme) ile yapılacak etkinliklerin tamamını içine alan, bununla birlikte sözlü dil ile birlikte yazı dilinin analiz edilmesi ve değerinin anlaşılması şeklinde tanımlamıştır (Armbruster, Lehr ve Osborn, 2006). Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere okuryazarlık, bireyin okuma ve yazma becerilerine sahip olma durumunu içine alan; temelde bir kişinin metinleri anlama, yorumlama, eleştirme, bilgi edinme, iletişim kurma ve düşünme becerilerini geliştirmesine yardımcı olan önemli bir yetenek olarak görülebilir.

Anlama (okuma) ve anlatma (yazma) becerilerinden oluşan bir süreç (Şakiroğlu, 2021) olarak ifade edilen okuryazarlık kavramı, sadece kelime dağarcığı ve dil bilgisi değil, aynı zamanda metinleri anlama, eleştirel düşünme, bilgiye erişim ve bilgiyi değerlendirme becerilerini içine alan geniş bir kavram şeması olarak görülebilir. Kurudayıoğlu ve Tüzel (2010), okuryazarlığın sadece sembollerin çözümü olan okuma ve yazma ile belirtilemeyeceğini, durağan bir tanım olamayacağını, aldığı nesneye göre şekillenebileceğini ve kapsamının genişleyip değişebileceğini belirtmiştir. Bu anlamda okuryazarlık, öğrenmenin kapılarını açan ve bireye bağımsız olarak bilgiyi edinme ve onu kullanmayı sürdürme araçları sağlayan temel bir beceri kavramı olarak kabul edilebilir. Okuryazarlık, okuma ve yazma yeteneğinin birlikte işe sürülmesi ve edinilen bilginin işlevsel olarak kullanılabilmesine olanak sağlar. Okuryazarlık, genellikle temel okuma ve yazma becerilerini içerir, ancak günümüzde bu kavram daha geniş bir perspektife sahiptir. Yaşadığımız çağda yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte dijital okuryazarlık, medya okuryazarlığı gibi okuryazarlık türleri de önemli hale gelmiştir; yani, bireylerin dijital medya, internet ve bilgi teknolojilerini etkili bir şekilde kullanma yeteneği de dahil edilmiştir. Nitekim UNESCO (2006) okuryazarlığı; okuma ve yazma becerilerinin sahip olduğu geleneksel yaklaşımların dışında, giderek dijitalleşen, metin aracılı, bilgi açısından zengin ve hızlı değişen bir dünyada anlama, yorumlama, yaratma ve iletişime yardımcı bir kavram olarak tanımlamıştır.

Okuryazarlık becerisi; bireyin günlük yaşamında, eğitimde, iş hayatında ve sosyal etkileşimlerinde başarılı olabilmesi için kritik öneme sahiptir. Okuryazar bireyler; yazılı bilgiyi anlama, eleştirme, sentezleme ve etkili iletişim kurma yeteneklerine sahip olmaktadır. Okuryazarlık, sadece basit okuma-yazma becerisini değil, bununla beraber metinleri anlama, eleştirel bir şekilde düşünme ve bilgiyi etkili şekilde kullanma yeteneklerini de içerir. Okuryazar bireyler, hayatları boyunca sürekli yeni bilgileri öğrenme ve anlama yeteneklerini geliştirme eğilimindedirler. Okuryazarlık kavramının, toplumu oluşturan bireylerin katkıları ile gelişen, değişen ve sürekli yeniliklere açık bir alan olduğu görülmektedir. Okuryazarlık becerisi bir toplum içinde bilgiye erişim, iletişim kurma ve bilgiye katkıda bulunma açısından önemlidir. Okuryazarlık, bireyin eğitim seviyesini, toplumsal katılımını ve ekonomik başarısını

etkileyebilir. Bu nedenle, bir toplumun gelişmesi için bireylerin iyi bir okuryazarlık seviyesine sahip olması gerekmektedir.

Okuryazarlık Becerisinin Önemi

Öğrenmenin hayat boyu devam eden bir süreç olduğu düşünüldüğünde, bireyin de buna paralel olarak bir bilgi edinme ihtiyacı içinde olduğu bilinmektedir. Bu da okuryazarlık becerisinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Okuryazarlık, bireye kişisel, toplumsal ve ekonomik yaşamında bir dizi avantajlar sağlayabilir. Nitekim bireylere yazılı materyallere erişim ve bu materyalleri anlama yeteneği kazandırarak kitaplar, makaleler, raporlar, haberler ve diğer yazılı bilgi kaynaklarına ulaşma ve bunları değerlendirme becerisini sunar. Okuryazarlık, bilinen anlamlarının dışında ek olarak sürdürülebilirliği olan bir öğrenme bilinci oluşturur ve bireylere etkili öğrenmeleri için yeni beceri alanları kazandırır (Yıldırım, 2016). Okuryazarlık, eğitim gibi bir süreç, temel bir gereklilik ve beceri olarak görülebilir. Aslında okuryazarlık, eğitim gibi yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bireyler, sürekli yeni bilgileri anlamak, eleştirmek ve üretmek için okuma ve yazma becerilerini kullanmaya devam ederler. Okuma ve yazma becerileri, bireyin bilgiyi öğrenme, anlama ve öğretme sürecine katılımını kolaylaştırır. Bireyler kitaplar, makaleler, çevrimiçi kaynaklar gibi yazılı materyaller aracılığıyla farklı konularda bilgi edinme ve öğrenme fırsatlarına sahip olurlar. Bu da okuryazarlığın, bireysel gelişimi desteklediğinin göstergesi olarak görülebilir.

Okuryazarlık, etkili iletişim kurma yeteneği için de önemli bir kavramdır. Okuryazarlık, temel dil becerilerini içinde barındıran, bu becerilerden daha geniş ölçekli bir beceri alanı oluşturan, toplumun belirli anlamlar yüklediği iletişimsel sembelleri etkin bir şekilde kullanmak ve bu konuda yeterlik kazanma olarak ifade edilmektedir (Kellner, 2001). Bilgi sahibi bireyler, toplumlarına daha etkili bir şekilde katkıda bulunabilir ve toplumsal konular hakkında bilinçli kararlar alabilirler. Bununla beraber bireylerde eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Metinleri anlama ve değerlendirme yeteneği, bireyin bilgiyi eleştirel bir gözle incelemesine ve çeşitli görüşleri değerlendirmesine olanak tanır.

Okuryazarlık, bireyin kültürlerarası anlayışını artırmakta ve farklı görüşleri anlamasına yardımcı olmaktadır. Bu, bireyin sosyal ilişkilerini güçlendirmekte ve kültürel çeşitliliği değerlendirmesine katkıda bulunmaktadır. Nitekim Aşıcı (2009: 11) okuryazarlığı, okuryazarlık faaliyeti ile bireyin yaşamını ve yaşamı içinde geçen olayları ve objeleri anlamasını ve tüm sosyal yaşamındaki ilişkilere farklı manalar yüklemesi ile alakalı bir kavram olarak ifade etmiştir.

Okuryazarlık becerisi, bireyin kişisel gelişimi, toplumsal katılımı ve ekonomik başarısı için temel bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Okuryazar bireyler, bilgi toplumu içinde daha etkin ve başarılı bir şekilde yer almaktadırlar. Günümüzde bilgiye erişim genellikle dijital ortamlar aracılığıyla gerçekleşir. Okuryazar bireyler, dijital teknolojileri kullanma ve değerlendirme konusunda yetkinlik kazanarak dijital çağın gereksinimlerine daha iyi uyum sağlamaktadırlar. Bu nedenle okuryazarlık, bireylerin kişisel gelişimini destekler, toplum içinde daha aktif bir rol almalarına olanak tanır. Bu nedenle bilgiye erişim ve iletişim süreçlerinde önemli bir araçtır.

Okuryazarlığın Gelişimi

Okuryazarlık becerisi tarihsel süreçte çeşitli aşamalardan geçmiştir. İnsanlık tarihindeki bu aşamalar, yazının icadından, matbaanın bulunmasına ve daha sonra eğitim sistemlerinin gelişimine kadar birçok önemli dönem içermektedir. Yazının icadının, bilginin daha kalıcı bir şekilde kaydedilmesini ve iletilmesini sağladığı söylenebilir. Orta Çağ'da, özellikle Avrupa'da, okuryazarlığın genellikle kilise ve manastırlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Kilise, yazılı belgelerin kopyalanması ve muhafaza edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ancak genel nüfus arasında okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Johannes Gutenberg'in 1450'lerde matbaayı icat etmesi, kitap ve diğer yazılı malzemelerin daha hızlı ve düşük maliyetli bir şekilde üretilmesini sağlamıştır. Bu durumun, kitapların daha yaygın bir şekilde erişilebilir olmasına katkıda bulunduğu söylenebilir. Rönesans; sanat, bilim ve edebiyat alanlarında büyük bir yeniden doğuşu temsil etmektedir. Bu dönemde, bilgiye olan ilgini arttığı ve okuryazarlığın daha geniş bir kitleye yayıldığı söylenebilir. Aydınlanma, bilim, rasyonalite ve eğitim üzerine vurgu yaparak toplumsal değişimleri teşvik ettiği söylenebilir. "Bilim ve teknolojinin gelişimi ekonomik ve sosyal kalkınma hamlelerini başlatırken, her alanda başarı eğitimin toplumda yaygınlık kazanmasıyla ve etkin bilgi kullanımıyla gerçekleşmiştir" (Önal, 2010: 104). Eğitim sistemlerinde reformların gerçekleşmeye başlamasıyla okuryazarlığın bireyin vatandaşlık haklarını kullanabilmesi için

önemli bir gereklilik haline geldiği söylenmektedir. Sanayi Devrimi ile şehirleşmenin ve iş dünyasında okuma ve yazma becerilerine olan talebin artması ile bu dönemde, birçok ülkede zorunlu eğitim sistemlerinin kurulduğu görülmektedir.

20. yüzyılın başlarında birçok ülke, okuryazarlık oranlarını artırmak için çeşitli eğitim politikalarını benimsemiştir. Önceki dönemlerde bireyin anadilinde okuma ve yazma becerisine sahip olması (Venezky, Wagner ve Ciliberti, 1990: 3), “okuryazar” olarak adlandırılması için yeterli görülürken, 21. yüzyıl ile gelişmiş toplumlarda artık bunlar okuryazar becerisi olarak yeterli görülmemektedir (Akyol, 2015: 1). Bilginin ve kaynakların hızla artması, bunların karmaşık bir hal alması ile okuryazarlığın kapsamı ve tanımı değişmeye başlamıştır. Bireylerin geniş bir bilgi yelpazesine donatılması, modern toplumların işleyişinde temel bir unsur haline gelmiştir. Yapılan araştırmalar okuryazarlığın günümüze kadar gelişinde farklı aşamalardan geçtiğini, çeşitli amaç ve biçimlerde uygulandığını göstermektedir. Okuryazarlığın farklı aşamalardan geçmesinde; okuma yazma öğretim yöntemleri, zaman içinde farklılaşan koşullar ve bakış açılarının değişmesi, okuma ve yazmaya duyulan ihtiyaç gibi faktörler etkili olmuştur (Güneş, 2019).

Bu dönemlerdeki gelişmeler, okuryazarlığın değişimini göstermektedir. Günümüzde okuryazarlık, bireylerin kişisel gelişimi, toplumsal katılımı ve küresel rekabet avantajı elde etmeleri için önemli bir beceri olarak kabul edilmektedir.

Okuryazarlık Türleri

Günümüzde, okuryazarlık sadece klasik anlamda yazılı metinleri anlama becerisini değil, aynı zamanda teknolojik gelişmelere bağlı olarak değişen ve çeşitlenen bilgiye erişme, bunu değerlendirme ve etkili bir şekilde kullanma yeteneğini de içermektedir. Okuryazar bireyler; internet, sosyal medya ve diğer dijital platformlarla etkili bir şekilde iletişim kurup, yeterli bilgiye ulaşarak bu beceriye sahip olmak durumundadır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısı ile insanların yaşamında etkili olmaya başlayan teknolojik araç ve gereçler, okuryazarlık ile ilgili bilinen kalıplaşmış tanımlamalardan ziyade gelişen teknolojik ürünlerin getirdiği yeni alanlara yönelik ‘okuryazarlık’ türlerinin ortaya çıkmasına olanak sunmuştur (Özbay ve Çelik, 2013).

Okuryazarlığın tarihi gelişimi göz önünde bulundurulduğunda okuryazarlık, başta okuma-yazma becerilerini kullanabilme durumu olarak düşünülmüş fakat daha sonra okuryazarlığın farklı disiplinlere ait bilgileri bilinçli bir şekilde algılama, kavrama ve günlük hayatta kullanılabilme yetisi olduğu anlaşılmıştır. Okuryazarlık kavramı varlığını okuma-yazma becerileriyle ilişkilendirse bile, etkisini başta okuma ve yazma becerileri olmak üzere ekonomiden matematiğe, tarihten felsefeye çok geniş bir alanda sürdürmektedir. Özellikle günümüzde teknolojik gelişmelerin sunduğu imkânlar, okuryazarlığın dar bir alana hapsedilemeyeceğini, aksine bunun bir hayat tarzı, hayata bakış ve hayatı yorumlayış biçimi olduğunu göstermektedir. Okuryazarlık kavramının geliştirilmesi ile ilgili yapılan çalışmalarda, genel anlayış ve kapsadığı alana bakıldığında oldukça geliştiği ve bu gelişmeye bağlı olarak karmaşık, kişiden kişiye değişen, aşamalı bir hal aldığı; bununla birlikte bazı becerileri de içine alarak çeşitlenip farklılaştığı görülmektedir (Yıldız, 2006).

İnsanın ve dolayısıyla toplumun işleyen aktif yapısı yeni öğrenme alanları oluşturmuş ve böylece farklı alanlardaki bilgiye olan ihtiyacı artmıştır. Okuyucuya iletilmek istenen mesajların farklı olması ve söz konusu bilgilere yaşamın değişik alanlarında ihtiyaç duyulması yeni okuryazarlık türlerinin ortaya çıkmasını sağlamış ve bu bağlamda ilgili alan yazınına finansal okuryazarlık, küresel okuryazarlık, ekolojik okuryazarlık ve kültür okuryazarlığı gibi yeni okuryazarlık türleri kazandırılmıştır.

Akademik Okuryazarlık

İnsanoğlu var olduğu günden beri çevresini anlamaya çalışmış, bilimin en önemli faktörü olan merak duygusu ile yeni şeyler üretmiş ve geliştirmiştir. Merak duygusunun yanında karşılaştığı zorluklar ve problemlere karşı ürettiği çözümler, muazzam bir bilgi birikimini ortaya çıkarmıştır. Bu birikimin artması insan hayatındaki yerini önemli hale getirmiştir. Bu bilgi birikiminin doğru edinilmesi ve kullanılması yeni durumları ortaya çıkarmıştır. Bu bilgilerin doğruluğuna ve geliştirilmesine dayanak olan akademik okuryazarlık, modern toplumun vazgeçilmezi olmuştur (Demir ve Deniz, 2020).

Akademik okuryazarlık; kültürel, toplumsal ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak sürekli olarak değişim yaşayan bir kavramdır. Her dönemde, değişen ihtiyaçlar ve beklentilerin, akademik okuryazarlık becerilerinin tanımlanmasında ve geliştirilmesinde rol oynadığı söylenebilir. Günümüzde akademik okuryazarlığın disiplinler arası bir yaklaşımı, bilgi teknolojilerini etkili bir şekilde kullanmayı ve kültürel

çeşitliliği dikkate almaya odaklanan bir perspektife dönüştüğü görülmektedir. Akademik okuryazarlık kavramının literatürde birçok farklı tanımının olduğu görülmektedir. Tunagür (2021: 436) akademik okuryazarlığı, bilimsel çalışmaların artarak yoğunlaşması neticesinde ortaya çıkan, eğitimcilerin ve daha çok öğrenen bireylerin ihtiyacı ve yaşadığımız çağın gereği olan okuryazarlık türlerinden biri olarak ifade etmiştir. “Okuryazarlık, bireyin iletişim kurarken nasıl konuşulacağını ve hareket edileceğini bilmeyi içerirken; akademik okuryazarlık, akademik söylemlerde nasıl konuşulacağını ve hareket edileceğini bilmeyi içerir” (Boughy, 2000: 281). Demir ve Deniz (2020) akademik okuryazarlığın, kişilerin hazır olan bilgiyi alıp, bunu anlayarak yaşamına uygulaması ve bilimselliği olan bu bilgiyi bir yol bularak başkalarına aktarım yapabilme becerisi olduğunu söylerken, Ekmekçi (2017) ise akademik okuryazarlığı; dört temel dil becerisi (okuma, yazma, dinleme ve konuşma) ile ilişkili olan akademik ve eleştirel düşünme ile dijital okuryazarlığın öğrenme alanlarını tamamen içine alan bir alan olarak tanımlamaktadır. Demir ve Deniz (2020: 1366) “bireyin bilginin farkında olarak ve bilgiyi kavrayarak hayatında kullanabilmesi, karşılaştığı problemlere bilimsel düşünme penceresinden bakabilmesi, çözüm üretebilmesi ve elde ettiği bilimsel bilgiyi etkili şekilde aktarabilmesi” şeklinde tanımlamaktadır.

Akademik okuryazarlık, bireylerin bilgiye erişim, anlama ve etkili bir şekilde kullanma yeteneklerini geliştirerek onları bilgi toplumunda etkili ve başarılı bir şekilde yer almalarına yardımcı olan önemli bir beceri olarak görülebilir. Bu okuryazarlık becerisi, kişinin bilimselliği kanıtlanmış metinleri okuması, bunları anlaması ve çözümlemesinin yanında bilimsel konulardaki görüşlerini ifade etmesinde okuryazarlığın işlevsel düzeyde kullanabilmesidir (Miller, 1983). Akademik okuryazarlık becerisi, sadece metinleri okuma anlamına gelmez; aynı zamanda bu metinleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme, çeşitli kaynaklardan bilgi toplama, bu bilgileri sentezleme ve akademik bir argüman oluşturma becerilerini de içine alan geniş bir disiplinler arası beceri olarak tanımlanabilir. Akademik okuryazarlık, okuma becerisi ile yazma becerisini içine alan, kapsamı çok geniş olan kültürel ve sosyal uygulamalara dayalı, akademik görevlerin tamamını içinde barındıran bir alandır (Holschuh, 2019). Bireylerin karmaşık metinleri anlama, eleştirel düşünme, bilgiyi etkili bir şekilde değerlendirme ve araştırma yapabilme becerilerini içeren bir kavram olarak da görülebilir. Bu bilgilerden hareketle temelinde bilimsel gerçeklik barındıran akademik okuryazarlığın hem bireyin akademik hayatında hem de eğitim kurumu dışındaki gelişim sürecinde etkili olduğu söylenebilir (Elkıran, 2021). Doru’ya (2018: 88) göre akademik okuryazarlık “bilişsel bir süreç olup okuma, yazma, dinleme, konuşma, yorumlama-analiz etme, netlik kazandırma ve sonuç elde etme becerilerini içerir”. Benzer bir tanım ICAS (2002) raporunda yapılmıştır. İlgili rapora göre akademik okuryazarlık; okuma, yazma, dinleme, konuşma, düşünme becerileri ve düşünme alışkanlığı yönleriyle vurgulanmıştır. Akademik okuryazarlık, bireylerin akademik ortamlarda etkili bir şekilde bilgiye erişme, anlama, eleştirme ve üretme yeteneği olarak da tanımlanabilir. Bu kavramın, sadece okuma yazma becerilerini değil, aynı zamanda derinlemesine düşünme, eleştirel analiz yapma, bilgiyi sentezleme ve çeşitli kaynaklardan bilgi toplama gibi becerileri de içerdiği söylenebilir.

Günümüzde akademik okuryazarlığın, özellikle üniversitelerde, öğrencilere disiplinler arası düşünce, araştırma yöntemleri ve eleştirel analiz becerilerini kazandırmayı amaçlayan eğitim programları çerçevesinde şekillendiği söylenebilir. Akademik okuryazarlığın, bireylerin başta üniversite düzeyindeki eğitim olmak üzere karmaşık bilgi ortamlarında etkili bir şekilde işlev göstermeleri için kritik öneme sahip olduğu söylenebilir. Nitekim Tunagür (2021) akademik okuryazarlık becerilerinin, lisans düzeyinde öğrenim gören öğrenciler için zorunlu bir beceri olduğunu belirtmiştir. Akademik okuryazarlık, öğrencilere ve bilgi araştırmacılarına, bilimsel makaleleri, akademik kitapları, araştırma raporlarını anlama ve değerlendirme yeteneği kazandırmayı hedefler. Bu becerilerin, bilgiye dayalı kararlar almak, araştırma yapmak, kendi görüşlerini savunmak ve bilgiye ulaşırken eleştirel düşüncüyü kullanmak gibi önemli akademik ve profesyonel aktiviteler için temel oluşturduğu söylenebilir. Akademik okuryazarlık, sadece metinleri okuma anlamına gelmez; aynı zamanda bu metinleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme, çeşitli kaynaklardan bilgi toplama, bu bilgileri sentezleme ve akademik bir argüman oluşturma becerilerini de içerir. Akademik okuryazarlık, lisans eğitimi alan öğrencilerin yazılı kaynaklara dayalı yeni bilimsel çalışmalar üretebilmek için yazılı kaynaklar üzerinde araştırma yaptığı, bu kaynakları analiz ederek yeniden yorumladığı bir yoldur (Livingston, 2021). Öğrencilerin sadece bilgiyi öğrenmelerini değil, aynı zamanda bilgiyi nasıl kullanacaklarını, değerlendireceklerini ve eleştireceklerini anlamalarını da içerir. Bununla beraber bilgi ile etkileşimde bulunma becerisi kazandırmayı da amaçladığı söylenebilir. Bu beceriler, öğrencilerin akademik başarılarını artırmalarına yardımcı olmanın

yanı sıra, onları bilgi toplumunda etkili bir şekilde işlev gösterebilecek bireyler olarak yetiştirmeyi amaçladığını da göstermektedir.

Akademik okuryazarlığın, öğrencilere düşünme süreçlerini açık bir şekilde ifade etme, başkalarının görüşlerini eleştirel bir şekilde değerlendirme ve güçlü bir bilgi temeli oluşturma yeteneklerini kazandırmakla beraber; başarılarını arttırmalarına yardımcı olarak onları bilgi toplumunda etkili bir şekilde yetiştirmeyi amaçladığı söylenebilir. Akademik okuryazarlık becerileri, öğrencilerin dersleri anlama, öğrenme materyallerini etkili bir şekilde kullanma ve sınavlarda başarı elde etme konusunda temel oluşturur. Neeley (2005: 8), akademik okuryazarlığın, akademik sistemler içinde temel dil becerilerinin yollarını kapsadığını ve araştırma yapma alanının yararına bilgi edinme, bilgileri yönetebilme ve bilgiyi yeniden üretme yollarını içerdiğini belirtmektedir.

Akademik okuryazarlık, bireylere bilgileri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme yeteneği kazandırabilir. Bu, bilgiyi sorgulama, farklı kaynakları kritik bir şekilde değerlendirme ve mantıklı sonuçlara ulaşma becerilerini içerir. Akademik okuryazarlığın öğrencilere doğru ve güvenilir bilgi kaynaklarını belirleme, bilgiyi sentezleme ve etkili bir şekilde araştırma yapma becerilerini kazandırdığı söylenebilir. Bu, öğrencilerin projeler, tezler veya makaleler gibi yazılı çalışmalarını destekler. Demir ve Deniz'e (2020: 1338) göre "akademik okuryazarlık, bireyin bilgiyi kavrayarak ve bilginin farkında olarak onu hayatında kullanabilmesi, karşılaştığı problemlere bilimsel düşünme penceresinden bakarak kendi hayatına yön verebilmesi ve elde ettiği bilimsel bilgiyi etkili şekilde aktarabilmesidir."

Akademik okuryazarlık, düşünceleri açık ve etkili bir şekilde ifade etme yeteneğini geliştirir. Bu durum öğrencilerin sınıf içinde, yazılı çalışmalarda ve genel iletişimde başarılı olmalarına katkı sağlar. Akademik okuryazarlık yeteneği öğrenenlerin iletişim ve etkileşim becerilerini arttırarak bunların sorgulayıcı bir bakış açısı kazanmalarını sağlamaktadır (Alfer ve Dison, 2000). Akademik okuryazarlık, özellikle öğretmen adaylarına öğrenme süreçlerini sürdürme ve yaşam boyu öğrenme kültürünü benimseme konusunda güçlü bir temel sunabilir. Hızla değişen bilgi ortamlarında uyum sağlama yeteneğini desteklediği söylenebilir. Bunun sonucu olarak akademik okuryazarlık becerisinin öğretmen adaylarının sahip olması gereken çok önemli beceri alanlarından biri olduğu görülmektedir.

Alan yazınındaki tanımlamalara ve bilgilere bakıldığında akademik okuryazarlığın içinde çok farklı öğrenme şekillerini barındırdığı, özellikle okuma ve yazma becerilerinde etkin olmayı gerektirdiği, üst düzey bilişsel becerilerin kullanımını gerektiren bir beceri olduğu hem bilgiyi alma hem de bunu yönetme ve aynı zamanda bilgiyi yeniden yapılandırma yollarını içeren karmaşık bir beceri yeteneğini içerdiği anlaşılmaktadır. Akademik okuryazarlığın tek bir öğrenme alanı ile ilgili olmadığı ve birçok öğrenme alanının bu kavramın çatısı altında toplandığı ifade edilebilir (Ekmekeçi, 2017). Akademik okuryazarlık, okuma ve yazma becerisi ile farklı dil becerilerinin etkin bir şekilde ve üst düzey zihinsel ve bilişsel becerilerin ustaca kullanılmasını gerektirmektedir. İnsanın çevresini anlamlandırması, kavraması ve karşılaştığı problemleri çözebilmesi için gerekli olan akademik okuryazarlık, bilimin etkili kurallarından olan çevresinde deneme, keşfetme ve bir yeniden üretme süreci olarak görülebilir (Demir ve Deniz, 2020).

Bilgi Okuryazarlığı

Teknolojinin hızla geliştiği, insan hayatında daha fazla yer almaya başladığı günümüz dünyasında, geleneksel okuryazarlık tanımı ile beraber ihtiyaçlar neticesinde farklı alanlarda da okuryazarlık becerilerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Okuma ve yazma çalışmalarında "okuryazarlık" kavramı ile ilgili farklı tanımlamaların yapılması ve okuryazarlık türlerinin artmasının temel nedenlerinde şartların değişimi ve mevcut ihtiyaçların farklılaşması kadar okuma ve yazma öğretimindeki anlayış gelişimi de vardır (Güneş, 1997). Bu okuryazarlık türlerinden biri de bilgi okuryazarlığı kavramıdır. Gelişen teknoloji ile değişen yaşam koşulları okuryazarlık kavramının yeni anlamlar kazanmasına yol açmıştır (Yıldırım ve Yemenici, 2020).

Bilgi, insanlar arasında etkileşimi sağlayan, duygu ve düşünceleri anlamlandıran bir olgudur (Tezer, 2018). Bilgi, insanların var olduğu günden beri hayatını kolaylaştıran ve yaşamı anlamlandıran bir kavram olarak görülebilir. İnsanlar, bilgiyi kullanarak kendini tanırlar ve tanımlar (Konan, 2020). Günümüzde bireyler farklı platformlar ve uyarıcılar vasıtasıyla sınırsız bilgiye ulaşabilmektedirler. Dolayısıyla bireylerin doğru ve güvenilir kaynağa yönlendirilmesi, ulaştığı kaynağın doğru kaynak olup olmadığı ve bu kaynaklardan nasıl yararlanması gerektiği ile beraber ulaştığı doğru bilgilerin nasıl paylaşılması gerektiğini bilmesi son derece önem kazanmıştır (Yıldırım ve Yemenici, 2020). Bu durum doğru bilgiye ulaşmak için bilgi okuryazarlık kavramını önemli hale getirmektedir. Bilgi okuryazarlığı,

bireylerin çeşitli kaynaklardan bilgiye erişme yeteneklerini geliştirebilir. İnternet, kütüphaneler, veri tabanları gibi kaynaklardan etkili bir şekilde faydalanmak, bilgi okuryazarlığına dahildir. Bireyleri bilgileri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme konusunda yeteneklendirir. İnsan düşünen bir varlık olduğu için gördüğü ve okuduğu bilgileri sürekli olarak yeniden değerlendirir ve tanımlar (Topdemir, 2009).

Bilgi okuryazarlığı, günümüzde gelişen teknoloji ve dijital medya kullanımının artması ile bunların çeşitlendiği ve erişiminin artması sonucu bireylerin bilgi yoğunluğu bulunan ortamlarda etkili bir şekilde bilgiyi bulma, değerlendirme, anlama, kullanma ve iletişim kurma yeteneklerini içine alan kavramlar bütünü olarak ifade edilebilir. Bilgi okuryazarlığının, günümüzdeki bilgi yoğunluğu olan dünyada bireylerin, toplumların ve ekonominin sürdürülebilir gelişimi için kritik bir öneme sahip olduğu söylenebilir. “21. yüzyılda, kadın-erkek, zengin-fakir, yetişkin-çocuk ayrımı yapılmadan toplumdaki her bireyin işi için gereksinim duyduğu bilgi şaşırtıcı bir şekilde hızla büyümektedir” (Naik ve Padmini, 2014: 92). Bilgi okuryazarlığı, bilgiye ihtiyaç duyulduğu zamanı ve nedeni ile bilginin doğruluğunun nasıl bulunabileceğinin, bulunan bilginin nasıl saklanacağını, nasıl değerlendirileceğinin ve etik bir şekilde nasıl paylaşılabilirliğinin bilinmesidir (Cılıp, 2004). Bilgi okuryazarlığı kavramı, bireylerin günümüz bilgi çağında etkili bir şekilde bilgiye erişme, değerlendirme, anlama, kullanma ve iletişim kurma becerilerine sahip olması olarak ifade edilebilir. Pilgıl ve Martinez (2013) bilgi okuryazarlığını bilgiye erişme ve sorunu çözmek için gerekliliği bulunan okuryazarlık becerisi kavramı biçiminde tanımlarken Doyle (1992) bilgiye ulaşma, değerlendirme ve farklı kaynaklarda kullanabilme olarak tanımlamıştır. Nail ve Padmini, (2014: 92) “bilginin ne zaman ve neden gerekli olduğunu, nerede bulunacağını ve etik olarak nasıl değerlendirileceğini, kullanılacağını bilme süreci” olarak ifade etmiştir. Bilgi okuryazarlığı becerisi, var olan problemi çözerek hedeflenen doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmaktır. Bunu başarmak için ise bilgiyi etkin kullanabilme becerisi gerekmektedir.

Bilgi okuryazarlığı, farklı okuryazarlıklarla iç içe olan ve onların temelinde yer bulan “bilgiye ihtiyaç duyulduğunu anlayabilme, bilgiyi etkin ve etkili bir şekilde bulma, bilgiyi eleştirel bir şekilde değerlendirebilme, bilgiyi mevcut bilgilerle organize ve entegre edebilme, bilgiyi etik ve yasal olarak kullanabilme ve tüm bu faaliyetleri etkin bir şekilde yürütebilme becerilerini içerir” (UNESCO, 2006). Günümüzde en büyük sorunların başında artan bilginin içerisinde doğru bilgiyi nasıl seçip kullanabileceğimiz sorunu gelmektedir. Bilgiye ulaşmanın çok kolay olması, ulaşılır bilginin çok fazla olması, aşırı bilgi yükünü ortaya çıkarmıştır (Saatçioğlu, Özmen ve Özer, 2003). Bunun için sunulan bilgilerin içerisinde ihtiyacımız olanı doğru bir şekilde almak için farklı becerilere sahip olmamız gerekmektedir. Böylece bilgi okuryazarlığı becerisinin önemi burada ortaya çıkmaktadır. Yaşam boyu öğrenme durumu için bilgi okuryazarlığının temel taşı olan bilgiye erişme, bilgiyi analiz etme ve bunu değerlendirme faktörleri önümüze çıkmaktadır (Akkoyunlu ve Kurbanoglu, 2002).

Bilgi okuryazarlığı becerisi bireylerin doğru, güvenilir ve anlamlı bilgiyi ayırt etmelerine, eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirmelerine, bilgiyi etkili bir şekilde kullanmalarına ve bu bilgileri başkalarına açıklayabilmelerine odaklanır. Bu beceriler, sadece okuma ve yazma becerilerini değil, aynı zamanda dijital teknolojilerle etkileşim kurma, çoklu ortamı anlama ve bilgiyi paylaşma gibi diğer becerileri de içerir. Çeşitli platformlarda bize sunulan bilgilerin içinde doğruluğu olan ve asıl yararımıza olanı seçmek için çeşitli becerilere haiz olmamız gerekir. Bu becerilerin en başında da bilgi okuryazarlığı becerisi gelmektedir (Yıldırım ve Yemenici, 2020). Bilgi okuryazarlığı becerisi, bireylerin bilgi toplumunda etkili bir şekilde var olabilmeleri için temel bir beceri setini oluşturur. Bu becerilerin, kişisel ve mesleki başarılarını desteklerken, toplumsal katılım ve gelişmeye de katkı sağladığı söylenebilir. Bilgi okuryazarlığı becerisinin, eğitim kurumlarında, iş dünyasında ve günlük yaşamda önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu beceriler, bireylerin bilgi toplumu ve dijital çağın gereksinimlerine uyum sağlamalarına yardımcı olur.

Bilgi okuryazarlığı, bireylerin eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirebilir. Bilgiler arasında ilişki kurabilme, farklı perspektifleri değerlendirme ve eleştirel bir zihniyet geliştirme konularında önemli yer aldığı söylenebilir. Bununla beraber bireylerin bilgi ve düşüncelerini etkili bir şekilde paylaşma ve iletişim kurma becerilerini geliştirebilir. Bilgi okuryazarlığının, bireylerin öğrenmeye olan açlığını ve sürekli yeni bilgileri öğrenme isteğini teşvik ederek öğrenmeyi ömür boyu sürdürme konusunda önemli bir temel oluşturmaktadır. Bilgiyi kendi ihtiyaçları doğrultusunda uyarlayabilme ve uygulama becerileri bilgi okuryazarlığı kavramı içerisinde görülebilir. Bilgi okuryazarı olan birey, bilgiye olan ihtiyacının farkında olan, ihtiyacı olan bilgiyi güvenilir kaynaktan edinen bireydir (Yordamlı, 2020). Bilgi okuryazarlığı becerisi olan bir bireyden, ani bir karışıklık durumunda, çözüm için istenen bilgi

kaynaklarına erişmek için gerekli olan bilgileri alıp karışıklığın çözümü için kullanabilmesi beklenir. Bireylerin daha iyi bilgiye erişim sağlamalarına, bilgiyi değerlendirmelerine ve bilgiyi etkili bir şekilde kullanmalarını sağlayarak yaşamlarının çeşitli alanlarında daha başarılı olmalarına katkıda bulunur. Birey, ihtiyaç duyduğu bilgilere kendi deneyimlerinden veya farklı kaynaklar vasıtası ile ulaşmaktadır. Bu bilgilere ulaşmak için zihninde çeşitli işlemler yaparken farklı bilgilere ulaşmaktadır. Kendisine yarayacak bilgileri karmaşık bilgi denizinin içinden ayıklamak için bulduğu bilgileri zihninde süzer. Bunun için bireyin “bilgi okuryazarlığı” becerisine sahip olması gerekmektedir. Doğru ve güvenilirliği olan bilgi, birey tarafından kullanıldığında konu ile ilgili sorunun tüm unsurlarını sorun olmaktan çıkaran bilgidir (Julien, 2009).

Eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin ve bu kurumlarda görev yapmak amacı ile yetiştirilen öğretmen adaylarının, günümüz bilgi denizinde doğruya ulaşabilmeleri ve bunları öğrencilere aktarabilmeleri için bilgi okuryazarlığı becerisi konusunda eğitim almaları onların başarılı olmalarına katkı sağlayabilir. Bilgi okuryazarlığı becerileri, bireylerin karşılaştıkları sorunlara etkili bir şekilde çözüm bulmalarını destekler. Bilgiyi kullanma ve uygulama yetenekleri, sorunları anlama ve çözme süreçlerini güçlendirir. Kişi tarafından işlenen bilgi, ilgilenilen problemin tüm unsurlarını ortadan kaldırır. Bu bilgi doğru ve güvenilir bilgidir (Julien, 2009).

Öğretmen adaylarının yüksek bilgi okuryazarlığı düzeyine sahip olmaları, öğrencilerine etkili bir şekilde rehberlik etmelerine, öğrenci başarılarını artırmalarına ve yaşam boyu öğrenme kültürünü teşvik etmelerine katkıda bulunabilir. Öğrenme ve öğretme sürecindeki bireyler, etkileşimi bilgi alışverişi ile gerçekleştirmektedirler (Konan, 2020). Öğretmen adaylarının bilgiyi etkili bir şekilde kullanmaları, problem çözme yeteneklerini geliştirebilir. Dolayısıyla iyi bir bilgi okuryazarlığı düzeyine sahip öğretmen adayı, bilgiyi eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilir. Böylece, sahte bilgileri ayırt etme, çelişkileri tanıma ve düşüncelerini mantıklı bir şekilde oluşturma yeteneğini geliştirebilir. Yükseköğretim seviyesindeki bir öğrencinin bilgi okuryazarlığı standartları çerçevesinde, ihtiyaç duyduğu bilginin kapsamını belirleyebilmesi, ihtiyaç duyduğu bilgiye etkin bir şekilde ulaşabilmesi, bilgiyi ve bilgi kaynaklarını eleştirel olarak değerlendirebilmesi, kendi ön bilgileri ile ulaştığı bilgiyi birleştirebilmesi, belli bir amaç doğrultusunda bu bilgiyi kullanabilmesi gibi becerilere sahip olması beklenmektedir (Association for College and Research Libraries [ACRL], 2000). Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlık düzeyleri hem öğrencilere hem de kendi profesyonel gelişimlerine katkıda bulunmaları için güçlü olmalıdır. Öğretmen adayları, öğrencilere bilgi sunarken onların öğrenme stillerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalıdır. Bilgiyi etkili bir şekilde iletebilmek için çeşitli öğretim yöntemleri ve materyallerini kullanma yetenekleri önemlidir.

Öğretmen adayları, geniş bir bilgi yelpazesine etkili bir şekilde erişebilmeli ve farklı kaynaklardan bilgi toplayabilmelidir. Öğretmen adaylarının öğretmen olduklarında mevcut bilgilerini aktarabilmeleri için bilgi okuryazarlığı becerisini kazanmaları ve bunu dönemin koşullarına göre geliştirmeleri önemlidir. Bilgiye ulaşmak ve bilgiyi yeniden üretmek dil becerilerinin aracılığı ile gerçekleşir. Bunun için Türkçe öğretmeni adaylarına önemli görevler düşmektedir. Bunun için yazılı, görsel ve işitsel bilgi kaynaklarından yararlanarak araştırmalar yapmaları sürecinde öğrencilere yol gösterme konusunda Türkçe öğretmeni adaylarına önemli rol düşmektedir. Gelecekte öğrencilere bilgi okuryazarlığı becerisi kazandıracak Türkçe öğretmeni adaylarının iyi bir bilgi okuryazarı olmaları beklenir.

Dijital Okuryazarlık

Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte yaşadığımız yüzyıla bakıldığında yeni ve birbirinden farklı birçok okuryazarlık türünün oluştuğu görülmektedir. Bunlardan en önemlilerinden biri, aynı zamanda en geniş kapsamlı olanı dijital okuryazarlıktır. Fransızca kökenli olan “digital” sözcüğü, Türk Dil Kurumu sözlüğünde “dijital” sözcüğü olarak geçmektedir. Anlam olarak TDK’ye (2024) göre “Verileri bir ekran üzerinde elektronik olarak gösteren” anlamıyla yine sözcük türü olarak yer bulmuştur.

Günümüz dünyasında gelenekselleşen okuryazarlık becerilerine sahip olmanın yanında teknolojik gelişmelerle bağlı olarak teknolojik becerilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu becerilerden biri dijital okuryazarlık becerisidir. Bu beceri, teknolojik araçla verilerin analiz edilerek bir içeriğin daha iyi anlamlandırılması ve teknoloji ile öğrenme süreçlerinin hızlandırılmasıdır (Holum ve Gahala, 2001). Dijital okuryazarlık, Paul Gilster (1997: 17) tarafından “Bilgisayarlar aracılığıyla sunulduğu zaman çok farklı kaynaklardan gelen çok çeşitli formatlardaki bilgileri anlama ve kullanma yeteneğidir” şeklinde tanımlanmıştır. Dijital okuryazarlığın insanlık için yeni bir beceri alanı ve kavramı olarak geliştiği görülsün

de aslında sanayi devrimi sonrası telgraf ve telefonun icadının bu alanın başlangıç noktası olabileceğini söylemek mümkündür. Dijital okuryazarlık, dijital olan araçları fark ederek, onlara erişim sağlamak, bunları yönetmek, değerlendirmek ve bunlar hakkında çıkarımda bulunmak; bunlardan yeni bilgiler oluşturarak, geniş iletişim araçlarından yeni ifadeler oluşturmak ve başkalarıyla iletişim kurabilmek için bireylerin farkındalığı, tutumları ve yetenekleri olarak tanımlanabilir (Martin, 2005). Eshet ve Alkalai (2004) dijital okuryazarlık için “dijitalleşen çağda bireyin hayatta kalma becerisi” şeklinde kısa bir tanım yapmıştır.

Dijital okuryazarlık, sadece temel bilgisayar kullanma becerilerini değil, aynı zamanda internet, mobil teknolojiler, sosyal medya ve diğer dijital araçları etkili bir şekilde kullanabilme yeteneğini de içerir. Eshet, (2002) dijital okuryazarlık becerisinin farklı bir düşünme biçimi olduğunu; sadece internette bilgi almayı değil, buradan alınan verilerin değerlendirme şeklini, alakalı ve alakasız bilgiler içinde seçim yapılması gerektiğini belirtmiştir. Maden (2018) ise dijital okuryazarlık için bireylerin farklı amaçlarla teknolojik araç ve gereçleri (bilgisayar, televizyon, cep telefonu vb.) okuyup yazma durumu olarak tanımlamıştır. Buckingham (2008), temel bazı becerilerin bu okuryazarlık için olması gerektiğini fakat sadece bilgisayarın, klavyenin ya da internetin nasıl kullanılması gerektiği meselesinden çok daha fazlası olduğunu belirtmektedir. Ng’ye (2012) göre bir kişinin dijital olarak okuryazar olmasının göstergesi yeni ortaya çıkan veya gelişim aşamasında olan tüm teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilmesidir. Huvila (2012) ise dijital okuryazarlığın, insanoğlu için teknolojinin getirdiklerinin üstesinden gelebilmeyi sağladığını ve insanoğlunun kendi sınırlarını görmesine ve aşmasına fırsat sunduğunu belirtmektedir. Sarıkaya (2019) ise dijital okuryazarlığı, bireylerin ulaşabildikleri dijital araçları uygun bir şekilde ve ihtiyaçlarına yetecek kadar kullanmaları ve bu alan üzerine düşünebilme becerisi olarak ifade etmektedir.

Yapılan tanımlardan anlaşıldığı üzere dijital okuryazarlık, bireylerin dijital teknolojilerle etkileşimde bulunabilme, bu teknolojileri anlayabilme, kullanabilme ve eleştirel bir perspektifle bilgiye erişebilme yeteneğini ifade ettiği söylenebilir. Dijital okuryazarlık, günümüzde dijitalleşen toplumun en önemli bölümünü oluşturan kapsamlardan birisidir (Ribble, 2011). Günümüz sisteminde bilgi toplumu ve dijital çağın gerekliliklerine uygun olarak bireylerin bilmesi gereken bir beceri alanı haline geldiği görülmektedir. Dijital ortamı kullanan bireylerin sahip olması gereken beceri alanını anlamlandırma çabası bulunmaktadır (Burnett ve McKinley, 1998). Dijital okuryazar bireyler, çeşitli dijital platformlarda doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma, bilgiyi eleştirel bir şekilde değerlendirme ve etkili iletişim kurma konularında yetkinlik kazanmış olmalıdır. Dijital okuryazarlık aynı zamanda bilgi güvenliği, çevrim içi etik, gizlilik konularını anlama ve bu bağlamda bilinçli bir şekilde hareket etme yeteneğini de içinde barındıran bir alandır. Hague ve Payton’a (2010: 3) göre dijital okuryazarlık, dijital teknolojileri manalı, fonksiyonlu ve güvenilir bir şekilde kullanmalarına fırsat sağlayan bir beceri alanıdır. Eshet-Alkalai’ye (2004) göre dijital okuryazarlığın sadece sade bir beceri olmadığını aslında içinde farklı okuryazarlık türlerini barındırdığını ifade etmektedir. Bu türleri şu şekilde sıralamıştır: Görseller aracılığı ile düşünme becerisi kazanma (görsel okuryazarlık), yazılı metinler, resimler, sesler, videolar vb. araçlardan yararlanarak (çoğaltma okuryazarlığı), fonksiyonel olmayan bilgi ortamının yaratılmasında hiper metin kullanımı ve görüntülenen bilgiler arasında serbestçe gezinme yeteneği (çoklu okuryazarlık), eleştirel bir şekilde düşünmek, bilgiyi aktif bir şekilde arama ve analiz becerisi (bilgi okuryazarlığı), çevrim içi sosyalleşerek hem sosyal hem de duygusal yönlerini yönetme becerisi (sosyo-duygusal okuryazarlık).

Dijital okuryazarlık becerileri ile ilgili alan yazında birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Çubukçu ve Bayzan (2013), dijital okuryazarlık ile ilgili FATİH Projesi ve okullardaki eğitim sürecinde Medya Okuryazarlığı dersinin seçmeli bir ders olarak verilmesi ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Özden’in (2018) çalışmasına bakıldığında sadece dijital okuryazarlık için değil, yaşadığımız yüzyıl itibariyle okuryazarlığın tanımının da yazılı olan anlamını okuyup anlamaktan ziyade çok daha geniş olduğunu ve teknolojik olarak yaşanan gelişmelerin de okuryazarlık için yeni alanlar oluşturduğu görülmektedir. Duran ve Özen’in (2018) ise dijital okuryazarlığın temel hususunun müfredat derslerinde kullanılabilecek teknolojik araç ve gereçlerin kullanımının nasıl olacağı ile ilgili bir çalışma yaptığı görülmektedir. Sarıkaya (2019) çalışmasında teknolojik gelişmelerin gelecekte eğitimi nasıl etkileyeceğine ve şekillendireceğine değinerek dijital okuryazar bireyde olması gereken temel niteliklerden bahsetmiştir. Yine aynı çalışmada Gilster (1997), Holum ve Gahala (2001), Martin (2005), Knobel ve Lankshear (2006) gibi bilim insanlarının dijital okuryazarlık becerisi ile alakalı tanımlarına yer vererek bu okuryazarlığın öneminden bahsetmiştir.

Dijital okuryazarlığın, günümüzde büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Dijital okuryazarlık, bireylere geniş bir bilgi yelpazesine çevrim içi olarak erişim imkânı sağlamaktadır. Dijital okuryazarlığın, bireyleri çevrim içi güvenlik tehditlerine karşı bilinçlendirdiği görülmektedir. Aynı zamanda bireylere, çevrim içi etik konularında bilinçli hareket etmelerini sağlayarak gizlilik kurallarına uyma ve dijital dünyada etik sorumlulukları anlama becerisi kazandırdığı da söylenebilir. İnternet üzerinden doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma, bu bilgileri değerlendirme ve yönetme becerisinin, bilgi çağında rekabet avantajı sağladığı söylenebilir. Günümüzde yapılan çoğu iş dijital araçlar ve teknolojilerle etkileşimli hale gelmiştir. Dijital platformlar üzerinden etkili iletişim kurma yeteneğinin, sosyal medya ve diğer dijital araçları anlayarak kullanma, bireylerin profesyonel ve kişisel ilişkilerde başarılı olmalarına katkı sağladığı görülmektedir. Dijital okuryazar bireyler, çeşitli dijital araçları etkili bir şekilde kullanarak yaratıcı düşünme ve inovasyon süreçlerine katkıda bulunabilirler. Yeni fikirler geliştirme ve bu fikirleri dijital ortamlarda paylaşma yeteneği, kişisel ve mesleki gelişimi destekleyerek başarılı olmalarına yardımcı olur. Sarıkaya (2019), dijital okuryazarlığın bireyin fikirler üretme ve bunları paylaşma becerisi olduğunu, bunun yanında bu alanda bir fikir üretme savaşı yaşandığını belirtmektedir. Yeni fikirlerin üretilmesi eğitim sisteminin daha işlevsel hale gelmesine ve bu okuryazarlık türünün eğitim ve öğretimde etkin bir şekilde kullanılmasına olanak sağlayacaktır.

Eğitim ve öğretim için dijital okuryazarlık, birçok açıdan önem taşır ve bu alandaki becerilere sahip olmak, öğretim süreçlerini daha etkili ve verimli hale getirebilir. Dijital okuryazarlık, eğitim süreçlerini destekler ve öğrencilere çeşitli dijital kaynaklardan en iyi şekilde yararlanabilme yeteneği kazandırır. Eğitimde dijital araçların etkin bir şekilde kullanılması, öğrencilerin daha etkili ve çeşitli öğrenme deneyimleri yaşamalarını sağlar. Dijital okuryazarlık, bireylerin çağdaş toplumda başarılı olabilmeleri için kritik bir beceriyi temsil eder. Bu nedenle toplumların genelinde, özellikle eğitim kurumlarında dijital okuryazarlık gelişimine odaklanmak önemlidir. Dijital okuryazarlık, eğitimcilerle çeşitli dijital araçları etkili bir şekilde kullanabilme becerisi kazandırır. Ders materyallerini zenginleştirme, etkileşimli öğrenme deneyimleri oluşturma ve öğrencileri çeşitli öğrenme stillerine uygun şekillerde destekleme imkânı sağlayabilir. Özellikle teknolojiye dayalı öğrenme modellerine geçişin hızlandığı dönemlerde, öğretmenlerin ve öğrencilerin bu teknolojileri etkin bir şekilde kullanabilmesi önemlidir.

Dijital okuryazarlık, öğrenciler arasında iş birliği ve iletişimi artırmaktadır. Çeşitli dijital araçlar üzerinden öğrencilerin grup çalışmaları yapması, proje geliştirmesi ve bilgi paylaşması, öğrenme sürecini zenginleştirir ve sosyal becerilerin gelişimine katkı sağlar. Bu okuryazarlık becerisi, öğrencilere çevrim içi kaynakları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilme becerisi kazandırır. Bunun sonucunda doğru bilgiye ulaşma, yanıltıcı bilgileri ayırt etme ve güvenilir kaynakları kullanma konusunda öğrencilere rehberlik eder. Bu konu ile ilgili Cığerci (2015) teknolojik gelişmelerin, özellikle bilgisayarın getirdiği olanakların eğitim alanında kullanılması, içinde bulunduğumuz yüzyıl becerileri içerisinde yer alan dijital okuryazarlık becerisi ile alınacak bilgilerin, medyanın ve teknolojik becerilerin gelişmesine yardımcı olacağını belirtmiştir. Dijital okuryazarlık, eğitim ve öğretimde yenilikçi ve etkili stratejilerin benimsenmesine olanak tanır ve öğrencilerin çağın gereksinimlerine uyum sağlamalarına yardımcı olur. Bu nedenle, eğitimcilerin ve öğretmenlerin dijital okuryazarlık becerilerini geliştirmeye odaklanması önemlidir. Öğretmenler, öğrencilere dijital okuryazarlık becerilerini kazandırmak için öncü bir rol oynarlar. Eğitimciler, dijital araçları etkili bir şekilde kullanarak öğrencilere örnek olmalı ve onlara dijital dünyada nasıl başarılı olunabileceğini göstermelidir.

Dijital okuryazarlık, öğretmenlerin öğrencilerle, velilerle ve meslektaşlarıyla etkili iletişim kurmalarına olanak tanımaktadır. Aynı zamanda dijital platformlarda iş birliği yapma ve paylaşma yetenekleri, öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmelerine de katkıda bulunabilir. Öğretmenlerin dijital okuryazar olmaları, eğitim süreçlerini daha etkili ve çağdaş bir şekilde yönetebilmeleri açısından büyük bir öneme sahiptir. Dijital araçları etkili bir şekilde kullanarak öğretim materyallerini zenginleştirebilir, öğrencilerin dikkatini çekebilir ve farklı öğrenme stillerini destekleyebilir. Dijital okuryazar öğretmenler, öğrenci güvenliği ve çevrim içi etik konularında bilinçli olmalıdır. Bu konuda öğrencilere rehberlik ederek onları çevrim içi ortamlarda korumak, güvenli ve etik bir dijital davranış sergilemelerini sağlamak önemlidir. Öğrenciler daha güçlü bir dijital altyapı sunabilir ve onları geleceğin dijital dünyasına daha iyi hazırlayabilirler. Bu nedenle, eğitim sistemi içinde var olan öğretmenler ve öğretmen yetiştirme programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının, dijital okuryazarlığa odaklanmalarını sağlamak ve bu alanda güçlendirilmeleri gerekmektedir.

Eleştirel Okuryazarlık

Günümüzde sürekli gelişen ve değişen dünyada, teknolojik gelişmelerin etkisi ile çeşitlenen yazılı ve görsel ürünleri farklı bakış açıları ile okuyabilmek, ortaya çıkan yazılı ve görsel ürünlerin karmaşıklığını ortadan kaldırmak ve tam anlamıyla analiz ederek bu ürünleri olumlu yönde değerlendirebilmek için eleştirel okuryazar olmak gerekmektedir. Knobel ve Healy (1998) eleştirel okuryazarlığın yakın zamanda ortaya çıkan bir kavram olduğunu belirtmektedir. Eleştirel okuryazarlık; durağan olmayan, sürekli sorgulayıcı ve etkin olmayı gerektiren bir beceri alanıdır. “Alfabeyi öğrendikten sonra mevcut harfleri birleştirip kelimeler, cümleler oluşturmak veya yazılmış olanı okumayı ifade eden geleneksel okuryazarlıktan farklı olarak eleştirel okuryazarlık hem okurken hem yazarken eleştirel sorular aracılığıyla metni derinlemesine çözümlenmeyi ifade etmekte ve temelde okuma yazma metin ekseninde oluşmaya başlasa da bir süre sonra bireyin hayata bakışını, hayat karşısındaki duruşunu belirlemektedir” (Kaplan, 2017: 90). Eleştirel okuryazarlık, metinlerde yazarın söylediklerinin olduğu gibi kabul edilmediği, bunların sorgulandığı, sorgulananların yeniden anlamlandırılıp üretildiği, üretilenlerin uygulandığı okuryazarlık türüdür (Potur, 2024).

Eleştirel okuryazarlık, bireylerin metinleri sadece yüzeyle anlamakla kalmayıp, aynı zamanda derinlemesine düşünme, analiz etme ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme yeteneği anlamına gelmektedir. Eleştirel okuryazarlık, sadece bilgiyi anlamakla kalmayıp, aynı zamanda bilgiyi sorgulama, çeşitli açılardan bakma ve eleştirel düşünme becerilerini içinde barındırarak, bilgiyi pasif bir şekilde tüketmek yerine, bilgiye aktif bir şekilde katılma yeteneğini vurgular. Bu bağlamda eleştirel okuryazarlık, sadece dili anlama veya anlam ile anlama arasındaki bir ilişki olarak görülmemelidir (Kuo, 2009). Dolayısıyla eleştirel okuryazarlığı sadece okuma-yazma eylemi becerisi olarak veya bir beceriler grubu uygulaması olarak görmek yerine bunun ötesine geçmektir (EduGAINS, 2009).

Eleştirel okuryazarlık, günümüz karmaşık bilgi ortamında bireylerin bilgiye daha etkili ve eleştirel bir şekilde yaklaşmalarını sağlayan önemli bir beceri alanıdır. Bu beceri, bireylerin bilgiye erişimleri sırasında metinleri etkili bir şekilde çözümlenmelerine ve metinlerin ötesine geçerek derinlemesine anlamalarına yardımcı olur. Eleştirel okuryazarlık becerileri arasında metinler arasında bağlantılar kurabilme, metinlerin altında yatan ön yargılara ve ideolojilere duyarlılık, argümanları değerlendirme ve eleştirme, bilgiyi güvenilir bir şekilde değerlendirme gibi unsurlar bulunmaktadır.

Eleştirel okuryazarlık; hem okuryazarlığın öğretiminde bir yaklaşım argümanı olarak hem de bilginin eleştirel alıcısı ve kullanıcısı olan bireylere, yazılı kaynaklarda ve yaşamda, eleştirel okuryazarlığı öğrendiğimiz ölçüde meydan okumayı sağlayacak birçok beceri kazandıran eğilim ve planlardır (McLaughlin ve DeVoogd, 2004). Bu beceriler, bireylerin çeşitli konularda daha bilinçli, eleştirel ve bilgiye dayalı kararlar alabilmelerine yardımcı olur. Bu beceri alanı bireylerin metinleri sadece yüzeyle değil, aynı zamanda altındaki önyargıları, bağlamları ve argümanları analiz etmelerini sağladığı gibi eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye katkıda bulunmaktadır. Bireylerin daha geniş bir bakış açısı kazanmalarına ve toplumsal, kültürel ve politik konularda daha bilinçli olmalarına yardımcı olur. Eleştirel okuryazarlık; anlam kurma sürecinde tüm varsayım ve kabullerden uzak bir şekilde sürekli etkin olmayı, yorum yapmayı ve yeniden üretmeyi temeline alan, süreç boyunca sorgulama becerisini daha çok geliştirmeyi hedeflemektedir (Tüzel, 2012).

Eleştirel okuryazarlık, bireylerin bilgiye daha derinlemesine bakma ve bilgi kaynaklarını daha eleştirel bir bakış açısı ile değerlendirme yeteneği kazanmalarını sağlar. Bu durum güvenilir bilgiye erişimde daha iyi bir filtreleme ve seçme yeteneği anlamına gelir. Eleştirel okuryazarlık, okuma sürecinde okumayı yapan bireyleri aktif katılımcı olarak görür ve metinleri sorgulamak, bunları incelemek veya okumayı yapan bireyler ile yazar arasında olan önemli ilişkilere itiraz ederek metinlerdeki mesajların ötesini düşünmeye sevk eder (Potur, 2014).

Eleştirel okuryazarlık, bireylerin düşüncelerini açıkça ifade etme, argümanlarını destekleme ve başkalarının görüşlerini eleştirel bir şekilde değerlendirme yeteneğini geliştirerek etkili iletişim kurma becerilerini arttırmaktadır. Bireylerin dış kaynaklardan aldıkları bilgiyi, kendilerinden bir şeyler eklemeyen, olduğu gibi kabul etmeyerek bunları sorgulaması, eleştirmesi, bilginin doğruluğunu araştırarak bulması eleştirel okuryazarlığın bir gereğidir. Bu nedenle eleştirel okuma, bireylere kazandırılması gereken çok değerli bir beceri alanı olarak görülmektedir (Özensoy, 2012; Akaydın ve Çeçen, 2015).

Eleştirel okuryazarlık becerileri, bireylerin toplumsal konularda bilinçli ve katılımcı olmalarına olanak tanır. Eleştirel okuryazarlık, sorunları daha derinlemesine anlama ve eleştirel bir bakış açısıyla çözüme becerilerini geliştirerek bireylerin karşılaştıkları zorlukları daha etkili bir şekilde çözmelerine

yardımcı olmaktadır. Eleştirel okuryazarlık, bireylerin bilgi toplumunda başarılı olmalarını, daha bilinçli kararlar almalarını ve karmaşık dünyada etkili bir şekilde iletişim kurmalarını sağlayan temel bir beceridir. Bu nedenle, eğitim sistemi ve bireylerin kendi çabalarıyla eleştirel okuryazarlık becerilerini geliştirmeye yönelik çaba gösterilmelidir. Özellikle eğitim ve öğretim sisteminde eleştirel okuryazarlık için verilecek eğitim gelecekte araştıran ve sorgulayan bireylerin yetişmesine olanak sağlayacaktır.

Eğitim ve öğretimde eleştirel okuryazarlık, öğrencilere bilgiye daha etkili ve eleştirel bir bakış açısı kazandırmayı amaçlayan önemli bir odak noktasıdır. Eleştirel okuryazarlık, öğrencilere metinleri sadece anlama düzeyinin ötesine geçmelerini ve bilgiyi daha derinlemesine analiz etmelerini sağlayan bir dizi beceriyi içerir. Eleştirel okuryazarlık sayesinde öğrenciler; bir metni, kendi geçmişlerinden hareketle güç ve eşitlik konuları çerçevesinde inceleyebilirler ve sorgulayabilirler (Behrman, 2006). Öğrencilere bilgiyi sorgulama, analiz etme ve değerlendirme becerilerini öğretmek, eleştirel okuryazarlık açısından önemlidir. Öğrencilerin bilgiyi pasif bir şekilde tüketmek yerine, aktif bir şekilde sorgulamalarına ve eleştirmelerine olanak tanıyan bir öğretim yaklaşımı benimsemek önemli bir durumdur. Bu süreç içerisinde eleştirel okuryazarlık, önem derecesi yüksek stratejik bir noktada bulunmaktadır (Özensoy, 2012).

Eleştirel okuryazarlık becerilerini geliştirmek için öğrencilere farklı metin türleriyle karşılaşma fırsatı verilmelidir. Böylece farklı eserleri inceleyerek karşılaştırmayı, sorgulamayı ve sonuç olarak kendi açılarından doğruyu bulmaları daha rahat olacaktır. Bunun için öğrenciler, haber makaleleri, edebi eserler, bilimsel makaleler gibi çeşitli kaynaklarla çalışarak farklı ve benzer özelliklerini anlama ve değerlendirme yeteneklerini geliştirerek yaşamlarına katkıda bulunan bölümlerini ayırt edebilirler. Eleştirel okuryazarlık; öğrencilere, yaşamlarının geniş toplumsal bağlarda nasıl ve ne şekil bulunduğunu, metinlerde sunulan şeklinin doğru olup olmadığını anlamalarına yardımcı olur (Christensen, 2000). Öğrencilere farklı görüşleri dinleme, kendi görüşlerini açıklama ve argümanlarını eleştirel bir şekilde destekleme fırsatı vermek, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Sürekli sorgulayıcı, yeni ve farklı fikirler üreten, adalet ve eşitliği öncelik haline getiren, toplumsal hayata dönük işler yapan insanlar ortaya çıkarmak için eleştirel okuryazarlık eğitimine önem verilmelidir (Potur, 2014).

Günümüzde medyanın etkisi büyük olduğu için medya okuryazarlığının da eleştirel okuryazarlığın bir parçası olduğu söylenmektedir. Öğrencilere medyayı eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme becerileri kazandırmak, medya mesajlarını sorgulama ve çeşitli kaynakları doğru bir şekilde değerlendirme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Bu nedenle insanların medya iletilerinin sorunlu ve sakıncalı özelliklerinden korunabilmesi, verilen iletileri iyi ve olumlu analiz etmesi için onlara eleştirel bir bakış açısı kazandırılmalıdır (Çiftçi, 2019). Bircan'a (2022) göre eleştirel okuryazar olmak için okuyucuların, metinleri yalnızca kendilerinin bakış açılarından değil, aynı zamanda farklı kişilerin bakış açılarından da bakmaya ve anlamaya çalışmalıdır. Eğitim ve öğretimde bilgi ve iletişim teknolojisini çok fazla kullandığımız günümüz sisteminde, öğretmenlik gibi bir mesleği icra edecek bireylerin internet teknolojisine yönelik eleştirel okuryazarlık bilgisine ve becerisine ve sahip olması elzem bir durumdur.

Eleştirel okuryazarlık becerilerini güçlendirmek için proje tabanlı öğrenme yöntemleri kullanmak etkilidir. Öğrencilerin belirli bir konu üzerine derinlemesine çalışmalarını ve kendi analizlerini sunmalarını sağlayan projeler, eleştirel düşünme becerilerini teşvik eder. Öğrencilere eleştirel okuma stratejileri öğretmek, metinleri etkili bir şekilde çözümleme ve altında yatan mesajları daha iyi anlama konusunda yardımcı olur. Eleştirel okuryazarlık uygulamalarının olduğu Türkçe dersinde öğrenciler önce sınıfta metinleri, sonra sınıfın dışına çıkarak hayatı sorgulamaya başlar (Devecioğlu, 2021). Öğrencilere metinleri sorgulama, ana fikri belirleme, argümanları değerlendirme gibi becerileri öğretmek önemlidir.

Eğitimde eleştirel okuryazarlık, öğrencilerin bilgi toplumunda başarılı olmalarını ve dünyayı daha etkili bir şekilde anlamalarını sağlayarak onları daha bilinçli ve aktif bireyler haline getirmeyi amaçlar. Eleştirel okuryazarlık; çevre, siyaset, bilim ve ekonomi alanlarındaki tüm müfredata bilgi ve fikir anlayışı katarak derinleştirir (Potur, 2014).

Görsel Okuryazarlık

İnsanlığın doğuşundan beri var olan iletişim, yine insanoğlu tarafından sürekli geliştirilerek dinamik bir süreç haline getirilmiştir (Yalçın ve Şengül, 2007). Görsellik ve görsel okuryazarlık kavramları bu dinamik iletişim sürecinin odak noktasında bulunmaktadır. Görsel okuryazarlık ilk defa kavramsal bir şekilde 1968 yılında John Debes tarafından tanımlanmıştır. Debes (1969), görsel

okuryazarlığın yaşam içerisinde ve yaşadığımız çevrede karşımıza çıkan görselleri ayırt etmek, bu görselleri anlama ve yorumlama yeteneği olduğunu belirtmiştir.

Görsel okuryazarlık, günümüzde artan miktarda görsel bilginin kullanıldığı bir ortamda önemli bir beceri haline gelmiştir. Günümüzde, değişik biçimlerde görsellerle kuşatılmış bir çevreye sahip olduğumuz düşünüldüğünde, mevcut görsellerin özgün bir yapıya sahip olduğu, çevreye ve bulunduğu kültüre özgü bir dil olduğu görülmektedir (Parsa, 2007). Bu özgü dilin içeriğini oluşturan fotoğraflar, grafikler, tablolar, haritalar, çizimler, videolar ve diğer görsel öğelerle etkileşim kurma becerisini içeren geniş bir kavram alanı olarak görülmektedir.

Görsel okuryazarlık ile alakalı farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bunun temel sebebi, görsel okuryazarlığın gelişen teknoloji ve dijital ortama göre yeniden şekillenmesidir. Stokes'a göre (2002: 13) görsel okuryazarlık, kültürel nitelik olarak geleneksel okuryazarlık türlerine benzese de kendi evrensel şekil ve sembollerinin anlaşılma sürecidir. "Bir kavram olarak geçmişi otuz yıl öncesine dayanan görsel okuryazarlık; işaret, sembol, grafik, renk ve resim kavramlarına odaklanan, yeni bir 'okuryazarlık'tır" (Melanlıoğlu, 2012: 317). Görsel okuma; "Resim, kroki, grafik, sembol, şekil, renk gibi görsellerle doğa ile sosyal olayları okuma, anlama, yorumlama ve zihinde yapılandırma sürecidir" (Güneş, 2014: 186). Görsel okuryazarlık; okuma, anlama, anlatma becerisinin görsellerle birlikte etkileşim halinde olduğu ve bu etkileşimi temel alarak var olan bir kavramdır (Newman ve Ogle, 2019). Stokes'e (2002) göre görsel okuryazarlık, bireylerin düşünsel gelişiminde okuma ve yazma becerisinin temelini oluşturan sözel okuryazarlık kavramından önce gelen temel okuryazarlık olarak görülmektedir. Bamford'a (2003: 1) göre görsel okuryazarlık; "Görsel iletişim, görselleri kullanarak mesaj almak ve iletmek sürecidir. Görsel okuryazarlık; gözünle ve aklınla ne gördüğündür. Görsel okuryazar bir kişi, görsel dille okuyabilmeli ve yazabilmelidir. Bu yetenek başarılı bir şekilde görsel mesajları yorumlamayı, deşifre etmeyi ve görsel iletişimleri anlamlı bir şekilde meydana getirmeyi ve kodlamayı içerir". Görsel okuryazarlık; bilişim dünyasında meydana gelen değişimler ve yeniliklerden esinlenerek görsel imgeler yoluyla verilen iletilerin anlamlandırılması ve bu görsellerle yeni iletiler üretilebilmesi becerisidir (Çelik, 2017). Görsel okuryazarlık, aslında resimleri ve mevcut imgeleri okuma becerilerinden oluşmaktadır (Ford, 2010: 2). Bu tanımlamalara dayanarak görsel okuryazarlık alanının geniş bir beceri alanı olduğu, kavramsal olarak da bireylerin görsel bilgileri anlayarak yorumlaması ve görsel bilgileri etkili bir şekilde kullanma yeteneği olarak ifade edilebilir. Görsel okuryazarlık kavramı, sadece yazılı metinleri anlamakla sınırlı olmayan, aynı zamanda görsel olan tüm unsurları da içeren geniş bir beceri alanını kapsar.

Görsel okuryazarlık, günümüzde medya ve bilgi iletişimi yoğun olarak görsel unsurların kullanıldığı bir ortamda önemli bir beceri haline gelmiştir. İnsanlar, bilgiyi daha hızlı ve etkili bir şekilde anlamak için görsel unsurları kullanabilir ve üretebilirler. Bu beceri, eğitimden iş dünyasına, medya tüketiminden sanat anlayışına kadar birçok alanda faydalı olmaktadır.

Görsel okuryazarlık, bireylerin görsel bilgileri ele alabilme, çözümlene ve sentezleme yeteneklerini geliştirmeye odaklanır. Bu bağlamda, görsel okuryazarlık becerileri kazanmak, bireylerin bilgi çağında etkili bir şekilde iletişim kurmalarına ve bilgiyi anlamalarına yardımcı olmaktadır. Görsel dilin yazılı bir anlatıma göre daha ayrıcalıklı olduğu ve yazılı bir anlatıma göre daha kolay yanları olduğu bilinmektedir. Gerçekler görselde doğru ve kesintisiz bir şekilde aktarılır. Günay'a (2012) göre görsellik bireyler için daha kolay bir algılama biçimidir. Görsel okuryazarlık, karmaşık bilgileri daha hızlı ve etkili bir şekilde anlamayı sağlar. Görsel unsurlar aracılığıyla iletişim, karmaşıklığı azaltabilir ve bilgilerin daha kolay anlaşılmasına katkıda bulunur.

İnternet ve dijital medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte görsel unsurların kullanımı artmıştır. Görsel okuryazarlık, web sayfalarını, sosyal medya içeriklerini ve diğer dijital medya biçimlerini anlamak için önemli bir beceri alanıdır. Görsel okuryazarlık becerileri, bireylerin günümüzdeki karmaşık bilgi ortamında başarılı olmalarına ve etkili bir şekilde iletişim kurmalarına katkıda bulunmaktadır. Petterson (2020), günümüzdeki çağdaş okuryazarlık sisteminde bilginin farklı kaynaklardan geldiğini, bilgilerin çok farklı yönü olduğunu ve bu bilgiler arasındaki görsel imgelerin önemli bir yer edindiğini belirtmiştir.

Görsel okuryazarlık, sanat eserlerini, fotoğrafları ve diğer estetik unsurları anlama ve değerlendirme yeteneğini geliştirmektedir. Kültürel ifadeleri anlamak için görsel okuryazarlık önemlidir. Bununla beraber öğrenme ve öğretme sürecinde görsel okuryazarlığın önemi daha da artmaktadır. Görsel okuryazarlık, materyallerin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak, öğrenme deneyimlerini zenginleştirip verilecek bilgileri daha ilgi çekici hale getirmektedir. İyi tasarlanmış grafikler ve şemalar, karmaşık konuları anlatmayı kolaylaştırmaktadır. Görsel okuryazarlık, bilgileri eleştirel bir bakış açısıyla

değerlendirmeyi ve analiz etmeyi içerir. Böylece bireylerin çeşitli kaynaklardan gelen görsel bilgileri sorgulamalarına yardımcı olmaktadır.

Görsel okuryazarlık becerisini mevcut eğitim-öğretim sistemi içerisinde öğrencilere kazandırmak, bu çağda bir gerekliliktir (Karabudak, 2022). İnsanları görsel okuryazarlık konusunda eğitime fikri, geçen yüzyılda yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkması ve gelişim göstermesine paralel olarak gelişmiştir (Felten, 2008). OECD'ye (2021) göre 20. yüzyılda okuryazarlık, önceden kodlanmış ve genellikle dikkatlice derlenmiş bilgileri seçmek ve işlemekle ilgilidir; 21. yüzyılda ise bu, bilgiyi inşa etmek ve doğrulamakla ilgilidir. "Eğitim sistemindeki bu değişimin yansıması olarak geçmişte öğretmenler, öğrencilere yazılı bir kaynaktan arama yapmalarını ve bu bilgilerin güvenilir olduğunu söylerken günümüzde internetteki çevrimiçi arama butonları öğrencilerin sormak istedikleri sorulara binlerce cevap sunmaktadır" (Karabudak, 2022: 45).

Görsel okuryazarlık günümüz eğitim sistemi içinde vazgeçilmez bir beceri alanıdır. Gemalmanyan'a (2014) göre eğitim sistemine bakıldığı zaman geçmişe göre görsellik yoluyla en çok uyarılmış bireylerin günümüz öğrencileri olduğu dikkat çeken bir husustur. Eğitim ve öğretimde görsel okuryazarlık, öğrencilerin görsel bilgileri anlama, yorumlama ve etkili bir şekilde kullanma becerilerini geliştirmeyi amaçlayan önemli bir unsurdur. Geleceğin eğitim sisteminde görsel okuryazar olmak bireylerin bir adım önde olmalarını sağlayarak onlara katkı sağlayacaktır. Bleed'e (2005) göre görsel okuryazar olmak, geleceğin dünyasında bir ön koşul olacaktır. Günümüzde gelişen teknoloji sayesinde öğretmenler, öğrencilere bilgi aktarmak ve öğrenmelerini desteklemek için görsel unsurları etkili bir şekilde kullanmaktadırlar. Ders notları, sunular, infografikler ve diğer materyaller, öğrencilerin konuları daha iyi anlamalarını sağlamaktadır. Farklı öğrenme stillerine sahip öğrencilere hitap etmek için görsel unsurların çeşitlendirilmesi önemlidir. Eğitim teknolojileri, görsel unsurları bütünleştirme ve etkileşimli öğrenme ortamları oluşturma konusunda birçok fırsat sunar. Eğitimde interaktif görsel öğeler, öğrencilerin katılımını arttırarak, konuları daha çekici hale getirmektedir. Böylece öğrencilerin bilgiyi daha iyi kavramalarına ve öğrenmelerine yardımcı olmaktadır. Wasilewska'ya (2017) göre öğrenciler; düşüncelerini resimlerle oluşturmada, resimler yoluyla görmekte ve resimler sayesinde iletişim kurmaktadırlar.

Öğrencilere görsel bilgileri analiz etme ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme becerisi kazandırmak, eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirebilir. Böylece öğrencilerin bilgiye daha derinlemesine inmelerine yardımcı olmaktadır. Bireylerin görsel öğrenme, düşünme ve iletişim becerilerini geliştirmek ve bu amaca yönelik öğrenme süreçlerini hazırlama görsel okuryazarlığı eğitimin temel bir kavramı haline getirmektedir (Güney, 2019: 877-878).

Görsel okuryazarlık, öğrencilere sanat eserlerini, fotoğrafları ve diğer görsel kültür unsurlarını anlama ve değerlendirme becerisi kazandırmaktadır. Böylece öğrencilerin kültürel çeşitliliği daha iyi anlamalarına katkıda bulunur. Proje tabanlı öğrenme yaklaşımları, öğrencilere belirli konuları araştırma, sunma ve görsel unsurlar kullanma fırsatı sunar. Bu tür projeler, öğrencilerin problem çözme ve iletişim becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Görselleri algılamak, anlamak ve bunları kullanmak, doğrudan doğruya bireylerin düşünme becerisiyle alakalı bir durumdur (Seglem ve Witte, 2009: 217). Görsel okuryazarlık; görsel olarak verilen imgelerin dilini anlamlandırmak, bunu görsel dille anlatabilmek, tasarımı yapabilmek, görsel düşünce becerileri ile gösterebilmek ve eleştirel bir bakış açısıyla bakabilme süreçlerini barındırmaktadır (İpek, 2003). Görsel okuryazarlık, öğrencilere etkili iletişim becerileri kazandırmaktadır. Öğrenciler, görsel unsurları kullanarak düşüncelerini açıkça ifade etme ve başkalarının görsel bilgilerini anlama konusunda beceri geliştirmektedir. Öğrencilerin görsel okuryazar olmaları ne kadar önemli bir konu ise gelecekte eğitimci olacak öğretmen adaylarının da görsel okuryazar olmaları o kadar önemlidir. Öğretmen adayları, görsel okuryazarlık becerilerini kullanarak dersleri çeşitlendirebilir ve öğrenci çeşitliliğine daha iyi hitap edebilir. Öğrencilere görsel bilgileri analiz etme ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme becerilerini kazandırmak, onların kritik düşünme yeteneklerini geliştirmektedir. Öğretmen adayları, öğrencilere görsel unsurları etkili bir şekilde açıklama ve iletişim kurma becerisi edinmelidir. Böylece öğrencilerle daha güçlü bir bağ kurmalarına ve konuları daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir.

Öğretmen adayları, sosyal medya ve diğer dijital eğitim araçlarını kullanarak öğrencilerle etkileşimde bulunabilir ve öğrenme materyallerini paylaşabilir. Bu durum öğrencilerin teknolojiyle bütünleşmiş bir şekilde öğrenmelerini sağlamaktadır. Görsel okuryazarlık becerileri, öğretmen adaylarının sınıflarını daha etkin bir şekilde yönetmelerine ve öğrencilerin öğrenimlerini desteklemelerine

yardımcı olabilir. Bu beceriler, öğretmen adaylarının kapsayıcı, çeşitli ve teknoloji odaklı bir öğretim yaklaşımını benimsemelerine olanak tanır.

Bütün eğitim öğretim sisteminde olduğu gibi Türkçe eğitiminde de görsel okuryazarlık becerisi önemli bir yer almaktadır. Görsel okuryazarlık eğitimi alan öğrencilerin bilgi çağında başarılı ve etkili bireyler olmalarına önemli katkıda bulunabilir. Bu nedenle, Türkçe öğretim süreçlerinde görsel okuryazarlık becerilerini desteklemek ve geliştirmek önemlidir. Sarıkaya (2017) Türkçe eğitim ve öğretiminde görsel okumanın öğrenme alanı olarak görüldüğü, bu alanın diğer öğrenme alanları ile beraber yapılandırılmasının günümüzdeki teknoloji ve dijitalleşmede yaşanan gelişmelerinin sonucu olarak bir zorunluluk halini aldığını belirtmektedir. Modern eğitim ortamlarında etkili öğretim sağlamak ve öğrencilerin öğrenme deneyimlerini zenginleştirmek açısından görsel okuryazarlık kritik bir rol oynar.

Türkçe öğretmeni adayları, gelecekte eğitim sistemine dahil olduklarında ders materyallerini hazırlarken ve seçerken görsel unsurları etkili bir şekilde kullanılmalıdır. Bilgiyi görsel olarak temsil etmek, öğrencilerin konuları daha iyi anlamalarına ve hatırlamalarına yardımcı olacaktır. Öğretmen adayları, modern teknolojiyi etkili bir şekilde kullanarak öğrenme materyallerini daha çekici hale getirebilirler. Dijital araçlar, interaktif öğrenme ortamları oluşturmak ve öğrencilerin ilgisini çekmek için kullanılabilir. “Türkçe eğitiminde ‘görsel okuryazarlık’ öğrenme alanı ile öğrencilere, gördükleri eylem, nesne, imge ya da simgeleri okuyabilme ve yorumlayabilme ile çeşitli görsel araç-gereçler kullanarak bilgi, duygu ve düşüncelerini sunabilme becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır” (Melanlioğlu, 2012: 317).

Kültür Okuryazarlığı

Kültür, bir toplumun veya grubun ortak değerlerini, inançlarını, normlarını, davranışlarını, geleneklerini, sanatlarını, edebiyatını, dilini, dini ritüellerini, yaşam tarzlarını ve toplumsal kurallarını içeren geniş bir kavramdır. Türk Dil Kurumunun tanımına göre kültür; “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür” (TDK, 2024). Smircich’ e (1983) göre kültür, kişilerin biyolojik ve psikolojik olarak ihtiyaçlarına hizmet ederek insanları geleceğe taşıyan bir araçtır. Kültür, bireylere nasıl düşündüğünü, nasıl hissettiğini ve nasıl davrandığını etkileyen bir çerçeve sunar. Bu nedenle kültür, insanlık için çok önemli ve değerlidir (Kocadaş, 2005). Ayrıca bir toplumun tarih boyunca biriktirdiği bilgi ve deneyimlerin toplamını temsil eden ortak değerler kavramıdır. Ortak değerler bir milleti ayakta tutan ve bir arada olmalarını sağlayan temeldir (Özbay ve Karakuş, 2016). Kültür, farklı sosyal süreçlerden oluşan, toplumun kendisini oluşturan bir kavramdır (Güvenç, 1979). Aydın (2014) kültürel süreci başlatanın kültürün kendisi olmadığını, geçmiş tarihte yaşamış insan topluluklarının yaptıklarından etkilenen kuşaklar olduğunu belirtmektedir. Bulut’a göre (2020: 177) “Toplumların tarihsel süreç içerisinde edindiği bütün yaşamsal faaliyetler kültürü oluşturmaktadır. Dolayısıyla kültür kavramını oluşturan en önemli faktörlerden birisi “yaşam”a dair olması, diğeri ise “toplumsallık”tır. Toplumların yaşam tarzını ifade eden her şey, bir başka ifadeyle topluma özgünlük kazandıran, o toplumu toplum yapan her ne varsa kültürün kapsamı içindedir. Bunlar gelenek-görenekler, inançlar, davranışlar, sanat ve estetikle ilgili duruşların tamamıdır.”

Kültür, insanları bir arada tutan ve geleceği şekillendirerek yeni davranış şekilleri ortaya çıkmasını sağlayan sosyal bir yapıdır. Ferdman’a (1990) göre kültür, bir grubu simgeleyip belirli davranışlar ortaya koyan ve bu davranışların arkasındaki sosyal gerçeklik ile ilgili görüşleri içermektedir. Bireylerin bir toplum içinde ortaya koydukları davranış şekilleri geçmişten gelen birikimlerden kaynaklanmakta ve bu bilgiler kullanılarak yeni davranış şekilleri oluşmaktadır. Kültür bu davranış şekillerini meydana getiren kavramların en önemlisidir. Tanrıkulu (2022), insanoğlunun kültürel bir varlık olduğunu, varlığını devam ettirebilmesi ve gelişim gösterebilmesi için birikimlerini kültürel yol ile aktarma becerisine sahip olmasına bağlamaktadır. Bu kavramın öğrenilmesi ve doğru aktarılması için okuryazarlık becerisine sahip olunması gerekmektedir. Şimşek’e (2022) göre okuryazarlık, bireylerin kendi potansiyellerini ortaya çıkarmak, geliştirmek ve topluma daha fazla katılım sağlamak gibi hedeflere ulaşabilmelerini sağlayan öğrenme sürekliliğini de içinde barındıran bir yetenektir. Bireylerin toplum içerisindeki birikimlerden yararlanması, burada edinecekleri bilgileri kullanmayı öğrenmeleri ve öğrendikleri bilgilerle yeni şeyler oluşturmaları için okuryazarlık becerilerine sahip olmaları gerekir (Önal, 2010). Okuryazarlık becerileri, sadece bir kavram ile sınırlı olmayan farklı türleri bulunan bir beceri alanıdır. Okuryazarlık türleri, aslında temel olarak okuma yazma eylemi ile ilgili olmasına karşın

değişik bakış açılarıyla yorumlayarak çoklu okuma ve yazma eylemi içeren becerileri kapsamaktadır (Aşıcı, 2009).

Bir okuryazarlık türü olan kültür okuryazarlığı, insanların farklı bakış açılarını ve yaşam deneyimlerini anlamalarını sağlayan bir beceri alanıdır. Kültür okuryazarlığı kavramı 1980'li yıllarda Hirsh tarafından ilk kez bir kavram olarak kullanılmış, bu tarihten sonra kavram ile ilgili gelişim ve araştırma süreci hızlanmıştır (Ochoa, McDonald ve Nicholas, 2018; Naqeeb, 2012; Merryfield, 1989). Kültür okuryazarlığı kavramı günümüzde var olan çok kültürlü toplumlar nedeniyle bilinmesi zorunlu olan okuryazarlık türlerinden biri olmuştur (Ateş ve Aşıcı, 2021). Welsh ve Wright (2010) kültür okuryazarlığını bireyin kendi geçmişi ve tarihinin farkında olmasıyla başladığını belirtmektedir. Kültür okuryazarlığı, bireylerin kendi kültürel değerlerini anlamlandırıp değerlendirirken farklı kültürler değerleri de anlayarak bunları değerlendirip kendi kültürel değerleri ile olan ilişkisini ve etkilerini anlamaktır (Hirsch, 2001). Kültür okuryazarlığı, bir bireyin kültürel ve sanatsal açıdan çeşitli konuları anlama, yorumlama ve değerlendirme becerisidir. Bu beceri bir kişinin sanat eserlerini, edebi metinleri, müziği, filmi, tiyatroyu ve diğer kültürel ürünleri analiz etmesini ve anlamasını sağlayarak kendi görüşünü belirtmesidir. Kültür okuryazarlığı, sadece belirli bir kültürü veya sanat akımını anlamakla sınırlı değildir, aynı zamanda farklı kültürel ifade biçimlerini anlamak için genel bir çerçeve sunar. Köksal'a (2010) göre kültür okuryazarlığı, bireyin hem kendi kültürünü hem de diğer kültürlerin tüm değerlerini, geleneklerini ve inançlarını bilmesi ve anlaması; gelenekler, inançlar ve değerlerin arasındaki farkları anlayarak bunları takdir etme yeteneğidir. Kültür okuryazarlığı, toplumsal birlik ve bütünlüğü güçlü bir şekilde sağlayabilmek adına bireylerin hem kendi kültürünü hem de farklı kültürleri tanıyarak bunlara uygun davranış şekilleri oluşturmak için gerekli olan bilgiye beceriye ve değerlere sahip olmasıdır (Kafadar ve Şan, 2021). Bu durum insanların kendi kültürel geçmişlerini ve kimliklerini anlamalarına, başkalarının bakış açılarını anlamalarına ve çeşitli kültürel ifadeler arasında bağlantılar kurmalarına yardımcı olmaktadır. Bu görüşleri anlayarak analiz etmek, kültürlerdeki değişim ve dönüşümü görebilmek ve aynı zamanda bunları okuyabilmek, kültürel okuryazarlık kavramının önemini ortaya çıkarmaktadır (Kafadar ve Şan, 2021).

Kültür okuryazarlığı, insanların kültürel ürünleri sadece tüketen değil, aynı zamanda onları eleştirel bir şekilde analiz eden ve yorumlayan aktif katılımcılar olmalarını teşvik eder. Bu durum insanların dünya görüşlerini genişletmelerine, empati kurmalarına ve daha derin bir düşünce yapısına sahip olmalarına yardımcı olmaktadır. Kültür okuryazarlığı, bireylerin hem kendi kültürlerini bilmesi hem de başka toplumların kültürleri hakkında bilgi sahibi olmasını gerektiren, aynı zamanda bilgi sahibi olduğu kültürlere yönelik empati kurarak bunlar hakkında değerlendirmeler ve çıkarımlar yapabilmesidir (Yatkın, Bozkurt, Özen ve Altunbay, 2020; Köksal, 2010). Kültürel okuryazarlık, bir bireyin kültürel içerikleri anlama, yorumlama ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme yeteneğidir. Bu yetenek, bireyin yaşadığı dünya hakkında daha derin bir anlayış geliştirmesine yardımcı olur ve farklı kültürler arasında iletişim kurmasını ve etkileşime girmesini kolaylaştırır. Ayrıca empati yeteneğini geliştirir ve insanların farklı bakış açılarına daha açık olmalarını sağlar. Bal ve Mete (2019) kültürel okuryazarlığın kişinin kendi kültürü ile başka kültürlerin gelenek, görenek ve inançları arasındaki farklılıkları anlamak için gerekli olan alt yapıyı içinde barındırdığını belirtmişlerdir. Kültür okuryazarlığı aynı zamanda kişinin kendi kültürüyle ilgili bilgi sahibi olmasını ve bu kültürel mirası anlamasını içerir. Ancak sadece kendi kültürüyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda farklı kültürlerden gelen ifade biçimlerini anlamaya açık olmayı da içerir. Bunun için günümüzde kültürel etkileşimin hızla arttığı düşünüldüğünde kültürel okuryazar bireylere ihtiyaç giderek artmaktadır (Kılıçoğlu, Özden ve Erbaş, 2023).

Kültür okuryazarlığı, sadece kültürel eserleri yorumlamakla kalmaz, aynı zamanda günümüzde hızlı bir şekilde gelişen medya ve iletişim araçlarının etkilerini anlama, bilgiye erişimde eleştirel düşünme becerisi geliştirme gibi modern yaşamın gerektirdiği yetenekleri de içerir. Bu nedenle, kültür okuryazarlığı, bireylerin bilgi çağında etkili bir şekilde hareket etmelerine ve katılımcı olmalarına yardımcı olan kritik bir beceridir. Uyar (2007) da buna benzer olarak günümüzde hızla gelişen teknoloji ve şehirleşme ile birlikte dijital olarak yayın yapan televizyon ve internet aracılığı ile tanınan kişilerin sergilediği kötü davranışların çocuklar tarafından örnek alınması, çalışan ebeveynlerin çocuklarını kontrol edememesi nedeniyle neslin milli ve manevi değerlerden yoksun olarak yetiştiğini belirtip kültürel değerlerin ayakta kalması için genç nesillere doğru ve kalıcı bir şekilde aktarılması gerektiğini söylemektedir.

Kültür okuryazarlığı becerisi, birçok farklı bileşenden oluşur ve kişinin kültürel içeriği anlama ve değerlendirme yeteneğini kapsar. Bu becerilerin bir araya gelmesiyle kişi, kültürel içerikleri daha

derinlemesine anlayabilir, farklı bakış açılarını değerlendirebilir ve çeşitli kültürel ifadeler arasında bağlantılar kurabilir. Böylece kişinin daha kapsamlı bir dünya görüşü geliştirmesine ve kültürel etkileşimlerde daha etkili bir şekilde iletişim kurmasına yardımcı olur. Kültür okuryazarlığı, insanların sanat eserlerini, edebi metinleri, müziği, filmleri ve diğer kültürel ürünleri daha derinlemesine anlamalarını ve değerlendirmelerini sağlar. Böylece insanların sadece yüzeyde değil, içeriğin altında yatan mesajları ve anlamları kavramalarına yardımcı olmaktadır. Kültür okuryazarlığı olan bireyler insanların sanat eserlerini ve kültürel ürünleri eleştirel bir bakış açısıyla analiz etme yeteneğini geliştirir. Kültür okuryazarlığı, bireylerin daha bilinçli, anlayışlı ve bütünlüğe ulaşmış bir şekilde yaşamalarına katkıda bulunur. Ayrıca toplumlar arasında hoşgörü, saygı ve iş birliği gibi değerleri teşvik eder, bu da daha barışçıl ve sürdürülebilir bir dünya için önemlidir. Türkkahraman ve Tutar (2009) ise bireyin ve toplumun gelişebilmesi ve bütünsel bir şekilde sosyal olayları görüp anlayabilmeleri için hem kendi kültürlerini hem de farklı kültürleri bilmek zorunda olduğundan bahsetmektedir. Bunun yolu eğitimden geçmektedir.

Kültür okuryazarlığı eğitimi, öğrencilere verilmesi gereken temel eğitim programlarında yer almalıdır. Eğitim, kültürel mirası, sanat ve edebiyat gibi alanlarda bilgi sağlar. Kültür okuryazarlığı, öğrencilere bu bilgileri anlama ve değerlendirme yeteneği kazandırır. Bu sayede öğrenciler, farklı kültürlerle ve sanat eserlerine dair temel bilgilerle donanmış olurlar. Köksal (2010) kültür okuryazarlığı, toplumdaki yaşam şeklini belirleyen, tarihsel süreci kültürel etkiler çerçevesinde ele alan ve bu kültürü meydana getiren sembollerin ve kişilerin farkına vararak günlük hayatın bir parçası haline getirmek şeklinde belirtirken eğitim kurumlarını bunları yapmakla zorunlu kurumlar olarak görmektedir. Öğrenciler, sanat eserlerini, edebi metinleri ve diğer kültürel ürünleri analiz ederken eleştirel bir bakış açısıyla düşünmeyi öğrenirler. Bu da onların bilgiyi sorgulama ve çeşitli bakış açılarını değerlendirme yeteneklerini geliştirir.

Eğitim, öğrencilere farklı kültürlerden gelen insanları anlama ve değerlendirme becerisi kazandırır. Kültür okuryazarlığı, empati kurma yeteneğini güçlendirir ve öğrencilerin farklı bakış açılarına saygı duymasını sağlar. Bu durum kültürel çeşitliliği ve hoşgörüyü teşvik eder. Kültür okuryazarlığı, kişilerde empati yeteneğinin gelişime katkı sağladığı gibi kendi kültürünü ve başka kültürleri anlama ve tanınmasına zemin hazırlar (Dündar ve Kızık, 2023). Kültür okuryazarlığı, öğrencilere kendi kültürlerine ve değerlerine bağlılık duygusu kazandırırken aynı zamanda farklı kültürlerden gelen insanlara da değer verme becerisi kazandırır. Kültür okuryazarlığı, öğrencilerin toplumsal iletişim becerilerini güçlendirir. Farklı kültürlerden gelen insanlarla etkileşime girmek ve iş birliği yapmak için gerekli olan iletişim becerilerini kazandırır. Bu da öğrencilerin toplumsal olarak daha etkin ve verimli olmalarını sağlar. Kültür okuryazarlığı, öğrencilerin yaratıcılığını ve yenilikçi düşünme becerilerini geliştirir. Farklı kültürlerden esinlenme, yeni fikirlerin doğmasına ve çeşitli perspektiflerin bir araya gelmesine olanak tanır. Günümüzde, küreselleşen dünyaya uyum sağlayabilen, kültürel değerlerini koruyup kollayan, diğer kültürlerle saygı gösteren bireyleri yetiştirmek ve böyle bireylere sahip olmak toplumların en önemli sorunlarının başında gelmektedir (Zor, 2014).

Kültür okuryazarlığı, eğitim öğretim sürecinde çok önemli bir yer tutar. Çünkü öğrencilerin dünya hakkında daha geniş bir anlayış geliştirmelerini, eleştirel düşünme becerilerini güçlendirmelerini ve kültürel etkileşimlerde daha etkin olmalarını sağlar. Bu da daha sağlam bir eğitim temeli ve daha nitelikli bir toplum için önemlidir. Öğretmen adayları, sınıf ortamlarında farklı kültürlerden gelen öğrencilerin kültürel kimliklerini değerlendirmek ve öğrencilere kendi kültürlerini anlamaları ve paylaşmaları için fırsatlar sunmakla yükümlüdürler. Bunun için eğitim gördükleri eğitim kurumlarında kültür okuryazar bireyler olarak yetiştirilmeleri gerekmektedir. Temizkan (2008) öğretmen adaylarının kültür seviyelerinin artırılması için üniversitelerin içerisinde farklı sosyal ve kültürel aktivitelerin düzenlenmesi ve bu aktivitelerde onlara görevler verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Karataş ve Oral (2017) öğrencilerinin kültürel olarak yaşam şekillerini bilen öğretmenlerin kültürel becerilerinin gelişeceği ve ulaşmak istedikleri öğretim hedeflerine daha kolay ulaşacaklarını belirterek öğretmenlerin adaylık süreçlerinde mevcut kültürel değerlere dayalı eğitim için gerekli olan tüm bilgi ve donanıma sahip olarak yetişmesi gerektiğini ifade etmiştir. Öğretmen adayları, kültürel olarak çeşitlilik gösteren eğitim materyalleri seçmeli ve değerlendirmelidirler.

Öğretmen adayları, kültürel olarak çeşitlilik gösteren öğrenciler için öğretim yaklaşımlarını uyarlama becerisine sahip olmalıdır. Bu konuda çoğu öğretmen içinde bulunduğu kültürel ortamdan uzak ve yeterli bilgiye sahip olmadığı için öğretimlerini genellikle yüzeysel bilgiler ile gerçekleştirmektedir (Erbaş, 2022). Öğretmen adayları, kültür okuryazarlığı konusunda kendilerini yetiştirmeli ve öğrencilere bu önemli beceriyi kazandırmak için çaba göstermelidirler. Böylece daha kapsayıcı, anlayışlı ve barışçıl

öğrencilerin yetiştirilmesi mümkündür. Öğretimde kalitenin artırılması ve yaşadığımız çağa uygun olarak toplum beklentisini karşılayacak şekilde öğretmenlerin kendilerini sürekli olarak yenileyerek geliştirmeleri gerekmektedir (Özden, 2022). Kültür okuryazarlığı olan öğretmen adayları kültürel bilince sahip çıkarak, farklı kültürleri anlayarak onlara saygı duyan öğrenciler yetiştirmelidirler. Öğretmen adaylarının kültür okuryazarı olmaları gelecekte kültürünü bilen, koruyan bir toplumun var olmasını sağlayacaktır.

Medya Okuryazarlığı

Medya, bilginin topluma iletilmesi ve geniş kitlelere yayılması amacıyla kullanılan çeşitli iletişim araçlarını kapsayan bir terimdir. TDK (2009) ‘Medya’ kelimesini “iletişim ortamı, iletişim araçları” olarak tanımlamaktadır. Tüzel’e (2012: 12) göre medya, “insanlarla ya da olay ve durumlarla yüz yüze olmadığımız durumlarda kullandığımız araçlara verilen genel ad”dır. Tuncer (2013) medyayı, “Kamuoyu oluşturma, eğitime, eğlendirme, haber ve bilgi verme, kültürel değerleri koruma, tanıtma ve toplumsallaştırma” olarak tanımlamıştır. Medya, daha önceden belirlenen bir görevi yapmak için tasarlanarak içinde bulunduğu sistemde çalışma şekli olan araç ve gereçlerin oluşturduğu bir bütündür (Kaplan, 2017: 15). Galician’a (2004) göre medya: “İnsanları bireysel ve sosyal olarak yansıtan aynı zamanda onları etkileyerek sosyalleştirme görevi üstlenen bir kitle iletişim aracıdır.” Farklı biçimlerden oluşan medya, görme, çözümlenme, değerlendirerek yeniden ortaya çıkarma yeteneğidir (Thoman ve Jolls, 2008: 151).

Medya, dünya çapında olan bitenleri hızlı ve etkili bir şekilde topluma ileterek bireylerin bilgi sahibi olmasını sağlar. Medya, haberlerin, eğlence içeriklerinin, reklamların ve çeşitli bilgi türlerinin yayılmasında önemli bir rol oynar. Ayrıca, kamuoyunu şekillendirme, toplumsal farkındalık yaratma ve kültürel değerleri yayma gibi işlevleri vardır. Medya toplumun her kesimine ulaşan, sadece bilgilendirmeyen aynı zamanda kişilerin tüm değer yargılarını, inançlarını ve yaşam şekillerini çeşitli şekillerde etkileyip değiştirmektedir (Özad, 2011: 88). Günümüzdeki medya araçları içerisinde bulunan bilgisayarlar, internet ağları, cep telefonları vb. cihazlar, geleneksel medyayla karşılaştırıldığında aynı anda daha fazla bilgiyi daha hızlı bir şekilde aktaran ve değişik iletişim yollarıyla daha hızlı gerçekleştirilme gibi farklılıklara sahiptir (Kurt ve Kürüm, 2010: 21). Bilginin günümüz teknolojik şartlarında daha hızlı ve daha kapsamlı olarak ulaşılabildiği, bununla beraber sürekli bir değişim halinde olduğu düşünüldüğünde medyanın etkisi ile herkes tarafından kolay bir şekilde ulaşılan ve kullanılabilen bir nitelik olduğu görülmektedir (Kansızoğlu, 2016). Dış kaynaklardan alınan bilgiler bir süzgeçten geçirilmeden alınırsa bu bilgilerin doğru ve yanlış olduğu tam anlamıyla analiz edilemez. Bu nedenle medyadan alınan bilgilerin analizden geçmesi, yararlı ve zararlı yönlerinin tespit edilmesi için okuryazar olmak gerekmektedir. Son yıllarda önemli bir iletişim bilimi alanı olan medya okuryazarlığı alanı önem kazanmaya başlamıştır (Güngör, 2013: 357).

Medya okuryazarlığı, medyada bulunan içeriklerin bireyler tarafından eleştirel bir bakış açısı ile değerlendirilme becerisidir. Çok eski bir okuryazarlık türü olmayan medya okuryazarlığı kavramı günümüzde çok önemli bir hale gelmiştir. Yeni okuryazarlık tipleri içinde olan medya okuryazarlığı en önemlilerinden biridir (Tanrıku, 2014). Bu kavram, medya mesajlarının nasıl üretildiğini, dağıtıldığını ve alındığını anlamayı içerir. Bawden (2001) medya okuryazarlığını, “televizyon, radyo, internet, gazete, dergi gibi kitle iletişim araçlarını takip edebilme, bunları anlama ve yorumlamayı kapsayan süreç” olarak tanımlamıştır. “Medya okuryazarlığı; yazılı ve yazılı olmayan, büyük çeşitlilik gösteren biçimlerdeki (televizyon, video, sinema, reklamlar, internet vs.) mesajlara ulaşma, bunları çözümlenme, değerlendirme ve iletme yeteneği kazanabilmek” olarak tanımlanmaktadır (Manzo, 2007; akt. Korkmaz ve Yeşil, 2011: 112). Bireylerin medya mesajlarının arkasındaki niyetleri, ticari çıkarları ve sosyal etkileri sorgulamalarını medya okuryazarlığı sağlar. Aynı zamanda, medya araçlarını etkili ve etik bir şekilde kullanma becerisini de kapsar. Medya okuryazarlığı, çeşitli şekillerdeki (görseller, yazı vb.) iletilere ulaşarak, bu iletilerin analiz edilerek bunları değerlendirme yeteneğidir (Aufderheide ve Firestone, 1993).

Medya okuryazarlığı, farklı türde medya içeriklerine (haber, reklam, eğlence, sosyal medya vb.) yönelik eleştirel düşünme ve farkındalık geliştirmeyi amaçlar. Bu beceri bireylerin bilgi kirliliği, dezenformasyon ve manipülasyondan korunmalarına yardımcı olmaktadır. Medya okuryazarlığı yaşadığımız dünyayı bir lens gibi görüp anlamamızı sağlar (Baker, 2012: 14). Bireylere medyada bulunan içerikleri eleştirel bir şekilde analiz etme, değerlendirme ve anlama yetisi kazandırmaktadır. Bu yetenek günümüzde bilgiye erişimin ve medya kullanımının artmasıyla daha da önemli hale gelmiştir. Sahte haberler, propaganda ve yanlış bilgilendirme günümüzde sıkça rastlanılan sorunlardır. Medya

okuryazarlığı, bireylerin bu tür içerikleri tanımalarına ve bunlara karşı kendilerini korumasına yardımcı olur.

Bireyler, medya okuryazarlığı sayesinde daha bilinçli ve bilgiye dayalı kararlar alabilirler. Bunun sonucu olarak bireylerin hem kişisel yaşamlarında hem de toplumsal konularda sağlıklı ve bilinçli seçimler yapmalarını sağlar. Medya okuryazarlığı pasif bir okuma becerisi değil aktif bir yazma becerisi ile kültürel özelliklerin ortaya çıkarılması ve bu özelliklerin başkalarına iletilmesini amaçlar (Kejanoğlu, 2011: 263). Medya okuryazarlığının bu işlevleri, bireylerin daha bilinçli, eleştirel ve etkin medya kullanıcıları olmalarını sağlar. Böylece hem bireysel hem de toplumsal düzeyde olumlu sonuçlar doğurur. Medya okuryazarlığının eğitim sistemlerine dâhil edilmesi ve yaygınlaştırılması, toplumsal bilinç ve farkındalık seviyesini artırmada önemli bir rol oynar. Medya okuryazarlığı bireylerin modern bilgi ve medya ortamında bilinçli, eleştirel ve etkin bir şekilde hareket edebilmeleri açısından büyük bir öneme sahiptir.

Medya okuryazarlığı ve eğitim arasındaki ilişki, modern toplumlarda bireylerin bilgi ve medya ortamını doğru, eleştirel ve bilinçli bir şekilde anlayabilmelerini sağlama açısından oldukça önemlidir. Bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde medya iletilerine maruz kalan bireylerde bu iletilerin davranışlarına ve düşünce şekillerine kadar yaşamın her alanına etki ettiği olağan bir gerçektir (Karaman ve Karataş, 2009). Bundan dolayı medya okuryazarlığı eğitimi bireyler için önemli bir alandır.

Eğitim sistemlerine, özellikle de müfredatlara medya okuryazarlığı dâhil edilerek öğrencilere eleştirel düşünme ve analiz becerileri kazandırılabilir. Bunun sonucu olarak öğrencilerin medyada karşılaştıkları bilgileri sorgulama ve değerlendirme becerilerini geliştirir. Öğrencilerin istenmeyen iletileri almaması için medyayı tamamıyla reddetmek yerine, temel amaç olarak öğrencilerin tüm medya iletilerini eleştirerek bunları kendi çerçevelerinde yorumlamasına olanak sunmak ve yeni değerlendirme yapabilecek şekilde kendi iletilerini oluşturabilecek becerilere sahip olmalarını sağlamak gerekmektedir (Akşit ve Dönmez, 2011).

Modern eğitim programları, öğrencilere dijital araçları ve teknolojiyi etkili bir şekilde kullanma becerilerini kazandırırken aynı zamanda onları dijital dünyada güvenlik ve gizlilik konularında bilinçlendirir. Tüm yeni dijital medyayı içine alarak farklı biçimlerde akan medya iletileri karşısında bireylerin farkındalığını en üst seviyeye çıkarmak bu okuryazarlık türünün ilgi alanının oluşturmaktadır (Pekman, 2011: 40). Öte yandan “Gençlerin interneti tanımadan yetişmesi, tüm dünyada yaygınlaşan bu kültürü edinebilmelerinin önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır” (Nakilcioğlu, 2007: 6). Bu bilincin oluşması bireylerin dijital platformlarda güvenli ve bilinçli bir şekilde hareket etmelerini sağlamaktadır. Eğitim, medya okuryazarlığı aracılığıyla öğrencilere farklı kültürleri ve toplumsal konuları anlama ve takdir etme becerisi kazandırmaktadır.

Medya okuryazarlığı eğitimi, bireylerin medyayı eleştirel bir gözle değerlendirme, doğru bilgiye ulaşma ve toplumsal sorumluluk sahibi bireyler olarak hareket etme becerilerini kazanmalarını sağlar. Eğitim sistemlerinin medya okuryazarlığını kapsamlı bir şekilde müfredatlarına dâhil etmeleri, bireylerin ve toplumun genel medya okuryazarlığı seviyesini artırmada önemli bir rol oynar. Ülkemizde medya okuryazarlığı, 2007 yılından itibaren ayrı bir ders olarak eğitim sistemimize dâhil edilmiş ve daha aktif bir şekilde etkisini arttıran bir alan haline getirilmiştir (Kansızoğlu, 2016). Eğitimde medya okuryazarlığının öneminin ve etkisinin artmasıyla daha da kritik hale gelmiştir. Öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı becerilerine sahip olmaları, bu becerileri gelecekteki öğrencilerine aktarmaları ve toplumsal bilinçlenmeye katkıda bulunmaları açısından büyük bir öneme sahiptir. Öğretmen adayları, medya okuryazarlığı becerileri sayesinde öğrencilere eleştirel düşünmeyi öğretebilecek eğitimi kazanırlar. Bu, öğrencilerin medyada karşılaştıkları bilgileri sorgulama, analiz etme ve değerlendirme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olur. Medya okuryazarlığı becerilerine sahip öğretmen adayları, dijital araçları ve medya kaynaklarını eğitimde etkili bir şekilde kullanmaktadırlar. Bu, dersleri daha interaktif ve ilgi çekici hale getirirken, öğrencilerin dijital dünyaya uyum sağlamalarını kolaylaştırır.

Öğretmen adayları, medya okuryazarlığı eğitimi sayesinde öğrencilere sahte haberler ve yanlış bilgilerle nasıl başa çıkacaklarını öğretebilirler. Böylece öğrencilerin güvenilir bilgi kaynaklarını tanıma ve eleştirel düşünme becerileri artarak bilinçli hale gelirler. Medya okuryazarlığı eğitimi, öğretmen adaylarının medya araçlarını kullanarak yaratıcı ve etkili bir şekilde kendilerini ifade etme yeteneğini geliştirmelerini sağlar. Bu, öğretmenlerin öğrencilerine yaratıcı düşünme ve kendini ifade etme becerileri kazandırmalarına yardımcı olur. Öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı becerilerini geliştirmeleri, eğitim süreçlerinde medya ve dijital araçları etkili bir şekilde kullanmalarına ve öğrencilere bu becerileri

kazandırmalarına olanak tanır. Böylece gelecekteki nesillerin daha bilinçli, eleştirel ve sorumlu medya kullanıcıları olmalarına katkıda bulunur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz bilgi çağında, okuryazarlık becerileri, bireylerin hem eğitim hem de günlük yaşamlarında önemli bir rol oynamaktadır. Okuryazarlık, bireylerin bilgiye erişim sağlamaları, bilgiyi anlamaları, değerlendirmeleri ve etkili bir şekilde kullanabilmeleri için temel bir beceri alanıdır. Karaman'a (2008) göre okuryazarlık kavramı okumak ve yazmak eylemlerinden oluşmuş yapısı ile genel anlamda semboller kullanarak yapılan yazı ve bu yazıların seslendirilmesi eylemini çağrıştırmaktadır. Ancak bu tanımın önemli olmakla birlikte eksik yönlerinin olduğu düşünülmektedir. Nitekim okuryazarlık kavramı sadece okuma ve yazma becerilerini ifade eden basit bir beceri olarak görülmemelidir. Okuryazarlık kavramı her şeyden önce bir "bilinç" sahibi olmaktır. Okuryazarlık, bir beceri alanı olarak günümüzde gelişen ve değişen dünyada eğitimin temel unsurudur. Ancak okuryazarlık becerisi düşük olan toplumlarda çeşitli sorun ve sıkıntıların yaşandığı gözlemlenmektedir. Düşük okuryazarlık seviyesi, yalnızca bireylerin yaşam kalitesini değil, aynı zamanda toplumsal gelişimi de olumsuz etkileyerek yoksulluk, işsizlik ve sosyal eşitsizlik gibi sorunların artmasına neden olmaktadır. Özellikle dijitalliğin bu kadar ön plana çıktığı bilgi çağında, okuryazarlığın yalnızca okuma ve yazma becerileriyle sınırlı kalmayıp akademik, dijital ve eleştirel okuryazarlık; bilgi, kültür ve medya okuryazarlığı gibi daha geniş bir yelpazeyi kapsaması gerekmektedir. Bu durum, gelecekteki öğretmenlerin, öğrencilerine yalnızca temel okuma ve yazma becerileri kazandırmakla kalmayıp aynı zamanda onları eleştirel düşünme, dijital dünyada etkili bilgi kullanımı ve medya içeriklerini doğru analiz etme konularında da yeterince yönlendirmeleri gerektiğini göstermektedir.

Öğretmen adaylarının, günümüz eğitim sisteminde etkili ve kapsamlı bir okuryazarlık eğitimi verebilmeleri için hem geleneksel okuryazarlık becerilerine hem de bilgi, eleştirel, dijital, kültür ve medya okuryazarlığı gibi modern okuryazarlık türlerine hâkim olmaları gerekmektedir. Ancak öğretmen adaylarının üniversite eğitimleri sırasında bu alanlarda yeterince donanım kazanamamalarının özellikle dijital ve eleştirel okuryazarlık becerilerini geliştirmemeleri sonucu gelecek nesillerin okuryazarlık becerilerine uyum sağlayamamalarına neden olacağı söylenilebilir. Öğretim programlarındaki eksiklikler ile eğitim sistemindeki sorunlardan dolayı bazı becerilerin tam olarak verilemediği anlaşılmaktadır.

2024 yılında güncellenen öğretim programlarından biri de Türkçe dersi öğretim programıdır. 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin temel dil becerilerini geliştirmeye odaklanırken aynı zamanda okuryazarlığın farklı boyutlarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Program, sadece geleneksel okuma ve yazma becerilerini değil, aynı zamanda dijital okuryazarlık, medya okuryazarlığı, eleştirel okuryazarlık ve kültür okuryazarlığı gibi modern okuryazarlık türlerini de içermektedir. Okuma kültürü başlığı altında özellikle bilgi okuryazarlığı, eleştirel, dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (MEB, 2024: 15). Bu yaklaşım, öğrencilerin bilgi çağında etkili iletişim kurabilen, eleştirel düşünebilen ve farklı medya araçlarını bilinçli bir şekilde kullanabilen bireyler olarak yetiştirmelerini hedeflemektedir.

2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine büyük önem verildiği görülmektedir. Bu program ile öğrencilerin, metinleri anlama, yorumlama ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme becerilerini geliştirebilmeleri hedeflenmektedir. Bu süreçte, farklı türdeki metinlerle (hikâye, şiir, makale vb.) çalışma, anlama ve yorumlama faaliyetleri yürütüleceği öngörülmektedir. 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda eleştirel okuryazarlık becerisinde, öğrencilerin okudukları metinlere eleştirel bir gözle yaklaşımları amaçlanmıştır. Öğrencilerin, metinlerin içeriklerini sorgulama, yazarın bakış açısını analiz etme ve farklı perspektifleri değerlendirme becerilerini geliştirmeleri hedeflenmektedir. Böylece öğrencilerin düşünce süreçlerini derinleştirerek daha bilinçli bireyler olarak yetiştirmelerine katkıda bulunması beklenmektedir. Okuryazarlık kavramını sosyal, kültürel, politik ve ekonomik olarak değerlendiren ve okuryazarlığı sosyal bir uygulama olarak gören yaklaşımlardan olan eleştirel okuryazarlık, geleneksel olmayan okuma ve yazma uygulamalarını temsil eder (Dal, 2012). Daha önce araştırmacılar tarafından geleneksel olmayan bir okuryazarlık becerisi olarak görülen eleştirel okuryazarlığın 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda daha aktif bir hale getirildiği görülmektedir. Yeni programda dijital çağda öğrencilerin teknolojiyle etkileşim becerilerini geliştirmeyi amaçladığı görülmektedir. Bu kapsamda, öğrencilerin dijital kaynaklardan bilgi arama, güvenilirlik değerlendirmesi yapma, dijital içerik üretme ve paylaşma konularında yetkinlik kazanmaları hedeflenmektedir. Bunun sonucunda öğrencilerin dijital dünyada bilinçli ve sorumlu bireyler olmalarına

yardımcı olacağı ifade edilmektedir. Öğrencilere, farklı medya araçlarını ve bu araçların içeriklerini analiz etme, eleştirme ve yorumlama becerileri kazandırılmaktadır. Medya okuryazarlığı, bireyin kitle iletişim araçlarından aldıklarını eleştirel olarak izleyip bunları anlayabilme yeteneğini geliştirmeyi amaç edinir (Semiz, 2013). Medya okuryazarlığında, öğrencilerin, medyada sunulan bilgilerin doğruluğunu değerlendirme ve bu bilgilere eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşma yeteneklerini geliştirmelerini sağlamak temel hedeflerden sayılmaktadır. Böylece öğrencilerin kendi kültürlerine ve farklı kültürlerle ait metinleri anlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeyi amaçladığı söylenebilir. Bu durumun öğrencilerin kültürel çeşitliliği tanıma ve takdir etme becerilerini artırarak toplumsal hoşgörü ve empati duygularını geliştireceği beklenmektedir. Bu bağlamda 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, öğrencilerin yalnızca temel okuryazarlık becerilerini değil, aynı zamanda çağın gerektirdiği çeşitli okuryazarlık türlerini de kazanmalarını hedefleyen kapsamlı bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Bu programın, öğrencilerin hayat boyu öğrenen bireyler olmalarına katkıda bulunmayı amaçladığı görülmektedir.

Öğretmen adaylarının, sadece geleneksel okuma ve yazma becerileriyle sınırlı kalmayıp dijital, eleştirel ve medya okuryazarlığı gibi farklı okuryazarlık türlerinde de yeterli bilgi ve beceriye sahip olmaları gerekmektedir. Ancak birçok öğretmen adayının eğitim sürecinde bu becerileri kazanmakta yetersiz kaldığı ve bu durumun, öğretmen adaylarında öğrencilere bu becerileri kazandırmada yeteneklerini olumsuz etkileyebileceği endişesi bulunmaktadır. Bu yetersizlik, öğrencilerin bilgiye eleştirel bakma, dijital kaynakları etkili kullanma ve medya içeriklerini bilinçli bir şekilde analiz etme becerilerini geliştirmekte eksik kalmalarına neden olabilir. Dolayısıyla öğretmen adaylarının bu tür okuryazarlık becerilerini geliştirmek için daha etkili programlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Alan yazınında yapılan çalışmalar incelendiğinde, eğitimde -bu çalışmada da ifade edilen- kimi okuryazarlık becerilerine (bilgi, akademik, kültür) yönelik çalışma sayısının yetersiz olduğu görülmektedir. Özellikle uygulama temelli çalışmaların artırılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra 2024 yılında yayımlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde de farklı okuryazarlık becerilerine yer verilmiş olmasının kayda değer olduğu ancak ileriki süreçte yeni okuryazarlık becerilerinin eklenmesi gerektiği de söylenebilir.

Yazarlık Katkısı

Bu araştırmanın yazarlık katkısı birinci yazar için %50, ikinci yazar için %50'dir.

Etik Kurul Beyanı

Araştırma, derleme çalışması olduğu için ise etik kurul onayının gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Akaydın, Ş., & Çeçen, M. A. (2015). Okuma becerileriyle ilgili makaleler üzerine bir içerik analizi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 40(177), 183-198. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2015.4139>.
- Akşit, F., & Dönmez, B. (2011). İlköğretim öğrencilerinin medyayı kullanmaya yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 2(1), 32-46.
- Akyol, H. (2015). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi*. Pegem Akademi.
- Alfers, H., & Dison, A. (2000). *Tracking students through the system: an investigation into eap students' progress at Rhodes University*. Proceedings of the SAALA.
- Armbruster, B., Osborn, J., & Lehr, F. (2006). *A child becomes a reader: Proven ideas from research for parents*. National Institute for Literacy.
- Art and Design University of Technology Sydney. (2024). <http://www.adobe.co.uk/educatio> adresinden 15 Temmuz 2024 tarihinde erişildi.
- AŞICI, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.
- Ateş, M., & Aşçı, A. U. (2021, 1-3 Eylül). *Okuryazarlık kavramı ve eğitimle ilgili okuryazarlık türleri*. [Tam metin bildiri]. VII. TURKCESS Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi, KKTC.
- Aufderheide, P., & Firestone, C. (1993). *Media literacy: a report of the national leadership conference on media literacy*. http://www.medialit.org/reading_room/pdf/358_AspenFrwd_Firestone.pdf adresinden 4 Ağustos 2024 tarihinde erişildi.
- Avcı, Y. E. (2021). Eğitimde akademik okuryazarlık. E. Koçoğlu (Ed.), *Eğitimde okuryazarlık becerileri-II* (s. 41-51). Pegem Akademi.
- Aydın, M. (2014). *Toplum kültür eğitim*. Gazi Kitapevi.
- Baker, F. W. (2012). *Media literacy in the k-12 school*. Iste Publishing.

- Bal, M., & Mete, F. (2019). Cultural literacy in mother tongue education: an action research. *Qualitative Research In Education*, 8(2), 215-244. <http://dx.doi.org/10.17583/qre.2019.4186>
- Bamford, A. (2003). *The visual literacy white paper*. Australia, Director of Visual Arts, Senior Lecturer in Interactive Media.
- Bawden, D. (2001). Information and digital literacies: a review of concepts. *The Journal of Documentation*, 57(2), 218-259.
- Behrman, E. H. (2006). Teaching about language, power, and text: A review of classroom practices that support critical literacy. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 49(6), 490-98.
- Bircan, A. (2022). *Öğretmenlerin internete yönelik eleştirel okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesinde bilgi ve teknoloji okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi* (Tez No: 714456) [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Bleed, R. (2005). Visual literacy in higher education. *Educause Learning Initiative*, 1(1), 1-11.
- Boughey, C. (2000). Multiple metaphors in an understanding of academic literacy. *Teachers and Teaching*, 6(3), 279-290.
- Buckingham, D. (2008). Defining digital literacy what do young people need to know about digital media? digital literacies. *Concepts, Policies and Practices*, 30(1), 73-91.
- Bulut, K. (2020). Çok Kültürlülük ve Çok Kültürlü Eğitim. İ. Kozikoğlu (Ed.). *Eğitimde Güncel Yaklaşımlar içinde* (ss. 177-201). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Burnett, K., & McKinley, E.G. (1998). Modeling information seeking. *Interacting With Computers*, 10, 285-302.
- Christensen, L. (2000). *Reading, writing, and rising up*. Rethinking Schools.
- CILIP. (2004). *Chartered institute of library and information professionals*. <http://www.cilip.org.uk/get-involved/advocacy/information> adresinden 15 Mayıs 2024 tarihinde erişildi.
- Ciğerci, F. M. (2015). *İlkokul dördüncü sınıf Türkçe dersinde dinleme becerilerinin geliştirilmesinde dijital hikâyelerin kullanılması* (Tez No: 415878) [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Comeron, L. (2008). *Teaching languages to young learners*. Cambridge University Press.
- Çelik, G. (2017). *Türkçe derslerinde görsel okuryazarlık yoluyla okuma becerilerinin geliştirilmesi: bir karma yöntem çalışması*. (Tez No: 481944) [Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Çiftçi, H. (2019). Üniversite öğrencilerinin internet için eleştirel okuryazarlık düzeylerinin karşılaştırılması. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(2), 1341-1358. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.501027>
- Çubukçu, A., & Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 148-174.
- Dal, S. (2012). *İlköğretim 5. sınıf Türkçe dersinde eleştirel okuryazarlık uygulamaları: bir eylem araştırması*. (Tez No: 312583) [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Debes, J. (1969). *What is 'visual literacy*. *international visual literacy association*. <http://fod.msu.edu/oir/visual-literacy> adresinden 13 Nisan 2024 tarihinde erişildi.
- Demir, S., & Deniz, H. (2020). Akademik okuryazarlık ölçeği’nin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(3), 1366-1379. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.4008>
- Devecioğlu, D. (2021). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarının eleştirel okuryazarlık açısından incelenmesi*. (Tez No: 706754) [Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Doru, N. (2018). Akademik okuryazarlık. M. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilimlerde etik sorunlar* (s. 87-102). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Doyle, C. S. (1992). *Outcome measures for information literacy within the national education goals of 1990*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED351033.pdf> adresinden 3 Nisan 2024 tarihinde erişildi.
- Duran, E., & Ertan Özen, N. (2018). Türkçe derslerinde dijital okuryazarlık. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 3(2), 31-46.
- Dündar, R., & Kızık, M. M. (2023). Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel okuryazarlık. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 7(1), 144-157. <https://doi.org/10.38015/sbyy.1227233>

- EduGAINS. (2009). *Connecting practice and research: critical literacy guide* http://www.edugains.ca/resources/LIT/CoreResources/Critical_Literacy_Guide adresinden 29 Nisan 2024 tarihinde erişildi.
- Edwards, R., Ivanic, R., & Mannion, G. (2009). The scrumpled geography of literacies for learning. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 30(4), 483-499.
- Ekmekçi, V. (2017). *Yabancılara Türkçe öğretiminde akademik okuryazarlık öğretimine yönelik bir eylem araştırması*. (Tez No: 456661) [Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Elkıran, Y. M. (2021). Türkçe öğretmen adaylarının akademik okuryazarlık düzeyleri ile teknoloji yeterliği öz-değerlendirmeleri arasındaki ilişki. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 325-343. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.975296>
- Erbaş, Y. H. (2022). Çokkültürlü okuryazarlık. Disipliner okuryazarlık. M. Özden (Ed.), *Disipliner okuryazarlıklar* (s. 49-60). Anı Yayıncılık.
- Eshet, Y. (2004). Digital literacy: a conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13(1), 93-106.
- Felten, P. (2008). Visual literacy change. *The Magazine of Higher Learning*, 40(6), 60-64.
- Ferdman, B. M. (1990). Literacy and cultural identity. *Harvard Educational Review*, 60(2), 181-204.
- Ford, S. M. (2010). *Visual literacy: how do they do it? undergraduate honor theses. paper 68*. <http://digitalcommons.usu.edu/honors/68> adresinden 15 Mart 2024 tarihinde erişildi.
- Galician, M. L. (2004). Introduction: *high time for disillusioning ourselves and our media: media literacy in the 21st century*. American Behavioral Scientist.
- Gemalmayan, R. Y. (2014). Görsel sanatlar eğitiminde görsel okuryazarlık ve temel tasarım öğretimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (27), 95-120.
- Gilster, P. (1997). *Digital literacy*. John Wiley.
- Gumus, A., & Ozad, B. (2011). Implication for Media convergence on news learning. *Turkish Online Journal of Educational Technology*, 10(1), 125-135.
- Günay, V. D. (2012). Görsel göstergebilim ve imgenin anlamlandırılması. V. D. Günay & A. F. Parsa (Ed.), *Görsel göstergebilim: İmgenin anlamlandırılması* (s. 11-54). Es Yayınlar.
- Güneş, F. (1997). Okur-yazarlık kavramı ve düzeyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, (36), 499-507.
- Güneş, F. (2000). *Okuma yazma öğretimi ve beyin teknolojisi*. Ocak Yayınları.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Pegem Yayınları.
- Güneş, F. (2019). Okuryazarlık yaklaşımları. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 4(3), 224-246.
- Güney, Z. (2019). Görsel okuryazarlık, bilişsel öğrenme yaklaşımı ve öğretim teknolojisi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 867-884. <https://doi.org/10.14686/buefad.567480>
- Güngör, N. (2013). *İletişim kuram ve yaklaşımlar*. Siyasal Kitabevi.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve kültür*. Remzi Kitapevi Yayınları.
- Hague, C., & Payton, S. (2010). *Digital literacy across the curriculum*. Futurelab.
- Hirsch, E. D. (2001). *Cultural literacy*. Houghton Mifflin Company.
- Holschuh, J. P. (2019). College reading and studying: the complexity of academic literacy task demands. *Journal of Adolescent Adult Literacy*, 62(6), 599-604. <https://doi.org/10.1002/jaal.876>
- Holum, A., & Gahala, J. (2001). *Critical issue: using technology to enhance literacy instruction*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED480229.pdf> adresinden 15 Nisan 2024 tarihinde erişildi.
- Huvila, İ. (2012). *Information services and digital literacy in search of the boundaries of knowing*. Chandos Publishing.
- ICAS. (2002). *Academic literacy: a statement of competencies expected of students entering california public colleges and universities*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED469982.pdf> adresinden 1 Eylül 2024 tarihinde erişildi.
- İpek, İ. (2003). Bilgisayarlar, görsel tasarım ve görsel öğrenme stratejileri. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 2(3), 68-76.
- Julien, H., & Barker, S. (2009). How high-school students find and evaluate scientific information: a basis for information literacy skills development. *Library and Information Science Research*, 31(1), 12-17. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2008.10.008>
- Kafadar, T., & Şan, S. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre kültürel okuryazarlık. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (59), 214-234.

- Kansızoğlu, H. B. (2016). Türkçe öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı dersine yönelik görüşleri. *İlköğretim Online*, 15(2), 469-486. <https://doi.org/10.17051/fo.2016.43360>
- Kaplan, K. (2017). *Medya okuryazarlığı dersinin Türkçe öğretilimiyle birleştirilmesi sürecinde medya okuryazarlığı dersi öğretmenlerinde bulunması gereken yeterlikler* (Tez No: 486029) [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Karabudak, N. İ. (2022). *Dijital görüntü kılavuzu metodunun Türkçe öğretmeni adaylarının görsel okuryazarlık becerisine etkisi* (Tez No: 758770) [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Karaman, M. K., & Karataş, A. (2009). Öğretmen adaylarının medya okuryazarlık düzeyleri. *İlköğretim Online*, 8(3), 798-808.
- Karataş, K., & Oral, B. (2017). Kültürel değerlere duyarlı eğitime hazır bulunuşluk ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 257-268.
- Kejanoğlu, D. B. (2011). *Türk medyasında haberin manipülasyonu ve dezenformasyon*. Parşömen Yayınları.
- Kellner, D. (2001). New technologies/new literacies: Reconstructing education new millenium. *International Journal of Technology and Design Education*, (11), 67- 87.
- Kılıçoğlu Kıvrak, A., Özden, M., & Erbaş, Y. H. (2023). Kültürel okuryazar mıyım? bir ölçek geliştirme çalışması. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (19), 23-40. <https://doi.org/10.46250/kulturder.1334296>
- Knobel, H. (1998). *Critical literacies in the primary classroom*. Rozelle Primary English Teaching Association.
- Kocadaş, B. (2005). Kültür ve medya. *Bilig*, (34), 1-13.
- Konan, E. (2020). *Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi* (Tez No: 653288) [Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Korkmaz, Ö., & Yeşil, R. (2011). Medya ve televizyon okuryazarlık düzeyleri ölçeği geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 110-126.
- Köksal, H. (2010). Türkiye’de tarih öğretimi tartışmalar ve tarih öğretiminde kültür okuryazarlığı. K. Çayır (Ed.), *Eğitim, çatışma ve toplumsal barış: Türkiye’den ve dünyadan örnekler* (s. 113-121). Tarih Vakfı.
- Kuo, J. (2009). Critical literacy and a picture-book-based dialogue activity in Taiwan. *Asia Pacific Education Review*, 10(4), 483-494.
- Kurbanoğlu, S., & Akkoyunlu, B. (2001). Öğrencilere bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (21), 81-88.
- Kurt, A., & Kürüm, D. (2010). Medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme arasındaki ilişki: Kavramsal bir bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 20-34. <https://doi.org/10.20875/sb.92802>
- Kurudayıoğlu, M., & Tüzel, S. (2010). 21. yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (8), 283-298.
- Livingston, S. (2021). Academic literacy for deaf postsecondary students through integrated reading and writing instruction. *English Language Teaching*, 14(6), 1-11. <https://doi.org/10.5539/elt.v14n6p1>
- Maden, S., Maden, A., & Banaz, E. (2018). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarının dijital okuryazarlık bağlamında değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 685-698. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20185537239>
- Martin, A. (2005). Digeulit - A European framework for digital literacy: A progress report. *Journal of e-Literacy*, 2(2), 130-136.
- McLaughlin, M., & Devoogd, G. L. (2004) Critical literacy as comprehension: Expanding reader response. *New York: Journal of Adolescent Adult Literacy*,48(1), 52-62. <https://doi.org/10.1598/JAAL.48.1.5>
- MEB. (2024). *Türkiye yüzyılı maarif modeli öğretim programları ortak metni*, <https://gorusoneri.meb.gov.tr/> adresinden 02 Şubat 2024 tarihinde erişildi.
- Melanlıoğlu, D. (2012). İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersinde görsel okumanın yeri. *Türk Dili*, (2)725, 316-326.
- Merryfield, M. M. (1989). *Cultural literacy and African education*. Annual Conferance of the African Studies Association.
- Miller, J. D. (1983). Scientific literacy: A conceptual and empirical review. *Daedalus*, (12), 29-48.

- Naik, M. M., & Padmini. (2014). Importance of information literacy. *International Journal of Digital Library Services*, 4(3), 92-100.
- Nakilcioğlu, İ. H. (2007, 31 Ocak-2 Şubat). *İletişimden bilişime: İnternet kültüründen kesitler*. [Tam metin bildirisi]. IX. Akademik Bilişim Konferansı, İstanbul, Türkiye.
- Neeley, S. D. (2005). *Academic literacy*. Pearson Education.
- Newman, M., & Ogle, D. (2019). *Visual literacy: reading, thinking, and communicating with visuals*. Rowman & Littlefield.
- Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy? *Computers & Education*, 59(3), 1065-1078.
- Ochoa, G. G., McDonald, S., & Monk, N. (2018). Open-space learning techniques to teach cultural literacy. *Open Cultural Literacy Studies*, 2(1), 510-519. <https://doi.org/10.1515/culture-2018-0046>
- OECD. (2000). *Literacy in the information age: final report of the international adult literacy survey*. OECD and Statistics Canada.
- OECD. (2021). *21st-century readers: developing literacy skills in a digital world, PISA, oecd publishing, Paris*. <https://doi.org/10.1787/a83d84cb-en> adresinden 02 Ağustos 2024 tarihinde erişildi.
- Önal, İ. (2010). Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık: Türkiye deneyimi. *Bilgi Dünyası*, 11(1), 101-121.
- Özbay, M., & Çelik, M.E. (2013). Türkçe öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(4), 10-21. <https://doi.org/10.16916/aded.15991>
- Özbay, M., & Karakuş, E. (2016). Dede Korkut hikâyeleri'nin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 21-31.
- Özden, M. (2018). Digital literacy perceptions of the students in the department of computer technologies teaching and Turkish language teaching. *International Journal of Progressive Education*, 14(4), 26-36. <https://doi.org/10.29329/ijpe.2018.154.3>
- Özden, M. (2022). 21. yüzyıl öğretmen yeterlilikleri ve okuryazarlıklar. M. Özden (Ed.), *Okuryazar mıyım?* (s. 1-11). Anı Yayıncılık.
- Özensoy, A. U. (2012). Eleştirel okumaya göre düzenlenmiş sosyal bilgiler dersiyle ilgili öğrencilerin görüşleri. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 187-202.
- Parsa, A. F. (2007). Görsel okuryazarlık: Görselleri okuma değerlendirme ve yaratma süreci. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, (2), 111-127.
- Pekman, C. (2011). Avrupa birliğinde medya okuryazarlığı. N. Türkoğlu & M. C. Şimşek (Ed.), *Medya okuryazarlığı* (s. 37-45). Parşomen Yayıncılık.
- Pettersson, R. (2020). *Görüntüleri kullanma. İnfoloji Enstitüsü*. https://doi.org/10.1007/978-1-4471-1541-0_6 adresinden 25 Haziran 2024 tarihinde erişildi.
- Pilgrim, J., & Martinez, E. E. (2013). Defining literacy in the 21st century: A guide to terminology and skills. *Texas Journal of Literacy Education*, 1(1), 60-69.
- Potur, Ö. (2014). *Ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel okuryazarlık eğitimi* (Tez No: 375609) [Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Potur, Ö. (2024). Türkçe derslerinde eleştirel okuryazarlık. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(4), 32-49. <https://doi.org/10.16916/aded.07689>
- Ribble, M. (2011). *Digital citizenship in schools*. The International Society for Technology in Education.
- Saatçioğlu, Ö., Özmen, Ö., & Özer, P. S. (2003). Bilgi okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesinde kütüphanelerin rolü ve dokuz eylül üniversitesi uygulaması. *Bilgi Dünyası*, 4(1), 45-63.
- Sarıkaya, B. (2017). Türkçe öğretiminde görsel okuma. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 779-796. <https://doi.org/10.18506/anemon.298912>
- Sarıkaya, B. (2019). Türkçe öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık durumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Journal of International Social Research*, 12(62), 1098-1107 <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3122>
- Seglem, R., & Witte, S. (2009). You gotta see it to believe it: Teaching visual literacy in the english classroom. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 53(3), 216-226.
- Semiz, L. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin medya okuryazarlığı yeterlikleri ve medya okuryazarlığı dersini yürüten öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar* (Tez No: 330425) [Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Smircich, L. (1983). Concepts of culture and organizational analysis. *Administrative Science Quarterly*, 28(3), 339-358.

- Stokes, S. (2002). Visual literacy in teaching and learning: A literature perspective'. *Electronic Journal for the integration of Technology in Education*, 1(1), 10-19.
- Şakiroğlu, Y. (2021). Görsel okuma/görsel sunu ve görsel okuryazarlık becerileriyle ilgili yapılan lisansüstü çalışmaların analizi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 103-119.
- Şimşek, N. D. (2022). Disipliner okuryazarlık. M. Özden (Ed.), *Disipliner okuryazarlıklar* (s.1-10). Anı Yayıncılık.
- Tanrıkulu, M. (2022). *Coğrafya ve kültür*. Pegem Akademi.
- Temizkan, M. (2008). Türkçe öğretmeni adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları üzerine bir araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 461-486.
- Tezer, H. (2018). Bilgi ekonomisinin gelişimi ve dünya ekonomileri üzerindeki etkisi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 79-103. <https://doi.org/10.35235/uicd.459304>
- The Association of College and Research Libraries. (2000). *Information literacy competency standards for higher education*. American Library Association.
- Thoman, E., & Jolls, T. (2008). Medya okuryazarlığı-değişen dünya için ulusal bir öncelik. *Amerikalı Davranış Bilimcisi*, 48(1), 18-29.
- Topdemir, H. G. (2009). Felsefe nedir? bilgi nedir? *Türk Kütüphaneciliği*, 23(1),119-133.
- Tuna, G., & Ulu, M. O. (2016). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi: İşletme bölümü öğrencileri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(12), 128-141.
- Tunagür, M. (2021). Türkçe öğretmeni adaylarının akademik okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, (87), 435-450.
- Tuncer, A. (2013). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin medya okuryazarlık düzeyleri (İzmir örnekleme)* (Tez No: 322066) [Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Türk Dil Kurumu. (2024). <https://sozluk.gov.tr> Ağustos 2024 tarihinde erişildi.
- Türkkahraman, M., & Tutar, H. (2009). Sosyal değişme, bütünleşme ve çözülme bağlamında toplumda farklı kültür ve anlayışların yeri ve önemi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-16.
- Tüzel, S. (2012). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe derslerinde medya okuryazarlığı eğitimi* (Tez No: 345904) [Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- UNESCO. (2006). *Development of information literacy through school libraries in South-East Asian Countries*. UNESCO Bangkok.
- UNESCO. (2006). *Education for all: literacy for life; EFA global monitoring report*. Global Education Monitoring Report Team.
- Uyar, Y. (2007). *Türkçe öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme* (Tez No: 207106) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Venezky, R. L., Wagner, D. A., & Ciliberti, B. S. (1990). *Toward defining literacy*. International Reading Association.
- Wasilewska, M. (2017). The power of image nation: How to teach a visual generation. K. Donaghy & D. Xerri (Ed.), *The image in English language teaching*, (p. 43-50). ELT Council.
- Welsh, T. S. & Wright, M. (2010). *Cultural literacy information literacy in the digital age: An evidence-based approach*. Chandos Publishing.
- Yalçın, S. K., & Şengül, M. (2007). *Dilin iletişim süreci içerisindeki rolü ve işlevleri*. *Electronic Turkish Studies*, 2(2), 749-769. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.105>
- Yatkın Bozkurt, Ş., Özen, F., & Altunbay, M. (2020). Küreselleşme, kültürel etkileşim, kültürel okuryazarlık ve eğitim. M. Güçlü (Ed.), *Eğitim antropolojisi* (s. 142-160). Pegem Akademi.
- Yıldırım, Ö. K., & Yemenici, A. İ. (2020). Türkçe öğretmeni adaylarının bilgi okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi (Afyonkarahisar örneği). *Turkish Studies*, 15(3), 2303-2316.
- Yıldırım, T. (2016). Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenliği öğrencilerinin coğrafya okuryazarlığı algı düzeylerinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 11(14), 847-860.
- Yıldız, A. (2006). *Türkiye'de yetişkin okuryazarlığı: yetişkin okur-yazarlığına eleştirel bir yaklaşım* (Tez No: 231712) [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Yordamlı, D. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının epistemolojik inançları ve bilgi okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki* (Tez No: 648374) [Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Zor, A. (2014). Kültürel okuryazarlık açısından görsel sanatlar dersinin önemi. *Ulakbilge*, 2(4), 1-13.